

ADAPTACE MATEK NA PŘIROZENÉ PROSTŘEDÍ PO ODCHODU Z AZYLOVÉHO DOMU

Jitka Beštová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jitka Beštová**
Osobní číslo: **H12155**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Adaptace matek na přirozené prostředí po odchodu z azylového domu**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociální práce s rodinou a z oblasti sociálních služeb zaměřených na podporu rodin.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru s bývalými klientkami azylového domu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATOUŠEK, Oldřich a Alois KŘIŠŤAN. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9.

SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.

ŠRAJER, Jindřich a Libor MUSIL. Etické kontexty sociální práce s rodinou. Brno: Albert, 2008. ISBN 80-72043-09-9.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Vaško

Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce:

23. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- o odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- o beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- o na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- o podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- o podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- o pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům. ¹⁾

Prohlašuji, že

- o elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- o na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 22.4.2015

..... Jilka Beřková

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem předkládané bakalářské práce je zkoumání procesu adaptace matek na přirozené prostředí po jejich odchodu z azylového domu. S tím souvisí i zjišťování důvodů, kvůli nimž se řada matek s dětmi ocitá v tísní zejména bytové či finanční. Ztráta bydlení je následně vede k nutnosti vyhledávat pobyt v azylových domech pro matky s dětmi. V části teoretické se zabýváme problematikou funkčnosti rodiny v její úplné i neúplné podobě a dále teoretickými možnostmi řešení krizové situace matek s dětmi. Rovněž se tato práce zabývá dalším vývojem života matek i dětí po ukončení pobytu v azylovém domě.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda a jakým způsobem se podařilo matkám, které přecházely z azylového domu do přirozeného prostředí, adaptovat do běžného života.

Výzkumná část práce stanovuje výzkumný problém a hlavní výzkumnou otázku. Výzkumný vzorek je tvořen bývalými klientkami vybraného azylového domu.

Klíčová slova: rodina, azylový dům, krize, sociálně znevýhodněné prostředí, adaptace

ABSTRACT

The theme of this thesis is to study the process of adaptation of mothers to natural environment after leaving a mother-child residential. It relates to looking for the reasons why many mothers with children find themselves in housing or financial troubles. The loss of their housing subsequently leads to the need to seek the stay at the mother-child residential. In the theoretical part, we deal with the issue of family functioning in its full and also incomplete form; and furthermore, with theoretical possibilities for solving the crisis situation of mothers with children. This work also deals with the further development of life of mothers and children after leaving the mother-child residential.

The aim of this thesis is to determine whether and how the mothers who moved from the mother-child residential, were able to adapt to the natural environment and to a normal life. The research part sets the research problem and the main research question. The research sample consists of former clients of a selected mother-child residential.

Keywords: family, mother-child residential, crisis, socially disadvantaged environment, adaptation

Děkuji tímto své vedoucí bakalářské práce Mgr. Michaele Vaško za cenné rady, připomínky, pokyny a metodické vedení při její tvorbě.

Dále bych chtěla poděkovat rodině za podporu po celou dobu studia.

Prohlašuji tímto, že odevzdaná tištěná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA	11
1.1 FUNKCE A TYPY RODINY	13
1.2 KRIZE DNEŠNÍ RODINY A OHROŽUJÍCÍ RIZIKOVÉ UDÁLOSTI	15
1.2.1 Nezaměstnanost	17
1.2.2 Rozvod a rozchod rodičů	18
1.2.3 Závislost na alkoholu	18
1.2.4 Domácí násilí	19
2 ORGANIZACE A ZAŘÍZENÍ V ČESKÉ REPUBLICE POMÁHAJÍCÍ PŘI ŘEŠENÍ OBTÍŽNÝCH ŽIVOTNÍCH SITUACÍ.....	21
2.1 ORGÁNY SOCIÁLNĚ – PRÁVNÍ OCHRANY DÍTĚTE	21
2.2 SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ	23
2.3 SOCIÁLNĚ – AKTIVIZAČNÍ SLUŽBY	24
2.4 AZYLOVÉ DOMY	25
2.4.1 Metody a činnosti sociální práce v azylových domech	27
2.5 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	28
2.6 ÚŘAD PRÁCE A VLIV JEHO ČINNOSTI NA RODINU	29
3 ADAPTACE MATEK NA PŘIROZENÉ PROSTŘEDÍ	31
3.1 PŘIROZENÉ PROSTŘEDÍ	32
3.2 SOCIÁLNĚ – ZNEVÝHODNĚNÉ PROSTŘEDÍ	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 VÝZKUM	36
4.1 CÍL VÝZKUMU	36
4.2 DRUH VÝZKUMU	37
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	37
4.3.1 Popis respondentek	38
4.4 METODA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU	40
4.4.1 Příprava rozhovoru	40
4.5 PRŮBĚH SBĚRU DAT	41
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	41
5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT.....	43
6 SHRUTÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....	52
6.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	53
7 ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	60
SEZNAM TABULEK	61
SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

V bakalářské práci se zabýváme různými životními událostmi dnešních rodin a jejich dopady na ně. Je nutné si uvědomit, že řada těchto událostí potkala nebo může potkat i některé z nás. Avšak ne každý člověk je schopen si ve všech situacích vědět rady a situace adekvátně řešit bez negativních následků. Často z určité životní situace mohou vzniknout situace následné, ve kterých již někteří lidé potřebují odbornou pomoc a podporu. Tato může být jak materiální tak psychická.

Materiální i psychickou pomoc může lidem s problémy poskytnout řada institucí a zařízení. Jedním z nich jsou i azylové domy. A pro matky s dětmi jsou to azylové domy pro ně určené, což plyne i z jejich názvu.

Tato bakalářské práce si klade za cíl, zjistit, zda a jakým způsobem se podařilo matkám s dětmi, které přecházely z azylového domu do přirozeného prostředí, adaptovat do běžného života.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V teoretické části je tato práce rozdělena na tři základní kapitoly, z nichž první se bude zabývat problematikou rodiny a jejich funkcí. Druhá kapitola je zaměřena na dnešní možnosti pomoci lidem v obtížných životních situacích v České republice z hlediska existence různých zařízení, institucí a služeb. Třetí kapitola je pak zaměřena na problematiku procesu adaptace matek s dětmi, přirozené prostředí a sociálně – znevýhodněné prostředí.

K tomu, aby bylo možno daný cíl práce splnit, je rovněž v rámci praktické části třeba provést výzkum mezi matkami, které v domovech pobývaly a řešily proces adaptace na přirozené prostředí. Formou kvalitativního výzkumu pomocí polostrukturovaného rozhovoru se v praktické části budeme snažit zjistit, zda pobyt v azylovém domě klientky vnímaly jako skutečnou pomoc a podporu v rámci řešení obtížné životní situace. Dále v praktické části budeme zjišťovat i to, jak byla realizována podpora matek na život mimo azylový dům ze strany příbuzných a přátel a také zda byly při procesu adaptace nápomocny spolupracující organizace.

Tato práce se zabývá tématem, které není příliš častým námětem odborné literatury či článků v odborných časopisech. Přínos bakalářské práce lze vidět v tom, že na základě zjištěných faktů, bude v budoucnu možné zlepšit práci s klientkami azylových domů pro matky s dětmi. Proces adaptace na přirozené prostředí by tak v případě využití poznatků z této práce mohl být úspěšnější než doposud.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je nejdůležitější institucí v životě každého člověka a proto má pro vývoj jedince nesmírný význam. V rodině prožíváme velkou část života, radujeme se z pozitivních rodinných událostí a trápíme se rodinnými problémy, jsme její součástí. Rodina hraje v životě každého z nás nenahraditelnou roli. Ovlivňuje nás jak to dobré, co z rodiny čerpáme a co v ní spolu s ostatními vytváříme, tak i to, co se nedaří a co nás v ní potkalo zlého. Rodina je prostředím, ve kterém se dítě učí přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování. Rodina uvádí dítě do příslušného kulturního prostředí, v němž vyrůstá a které jej zároveň ovlivňuje svými tradicemi a kulturou.

V odborné literatuře bychom našli celou řadu definic tohoto slova. Vágnerová (2008, str. 18) uvádí, že rodina je: „*nejvýznamnější sociální skupinou, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte*“. Rodinné prostředí určuje, jaké schopnosti a dovednosti jsou ceněny a naopak, co je považováno za zbytečné. Rozvoj dětské osobnosti ovlivňuje styl rodinné výchovy. Jako nejvýhodnější se ukázala kombinace rodičovské lásky a disciplíny. Dítě prostřednictvím rodičů přejímá různé morální hodnoty a normy, učí se rozpoznávat, co je dobré a co zlé, jaké chování je vhodné a jaké ne, v rodině se formuje mravní profil jedince (Bendl, 2004, str. 4).

Giddens (2001, str. 156) rodinu vymezuje jako „*skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí*“. Rodina není jen místem vzniku nového života, ale především místem jeho rozvoje a zrání. Je také místem, které poskytuje oporu a bezpečí všem svým členům. V současnosti je však použitelná i úvaha Možného (2006, str. 252): „*Rodina se v posledních desetiletích dosti podstatně proměňuje*.“ Snižuje se důležitost tradičních kritérií. Především institucionální spojení zákonným manželským svazkem není nutnou podmínkou rodinného života. V důsledku toho přibývá dětí, které se rodí mimo legitimní manželství. I taková soužití však mohou fungovat jako rodina a naplňovat i další znak rodiny, tedy že její členové bydlí pod jednou střechou. Také je zdůrazňována nepříznivá situace mladých rodin. Tato se může projevit například v oblasti bytové, kdy není na trhu dostatek dostupných bytů. Také může být rodina nepříznivě ovlivněna obecně ekonomicky, což může být důsledkem například nezaměstnaností. Projevuje se to také tím, že stále více rodin není schopno plnit své základní úkoly, například platit stravu dětí ve školských zařízeních. Důsledkem dnešní doby je i vysoká míra rozvodovosti legitimních svazků. Rozvodovost se dotýká nezletilých dětí a zapříčiňuje i zvyšující se počet dětí mimo manželství, nárůst počtu

neúplných rodin, zvyšující se počet týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v rodině samé, kriminalitu dětí, jejich agresivitu a další společensky nežádoucí jevy. Kraus (2008, str. 83 – 86) uvádí charakteristické znaky současné rodiny:

- Demokratizace uvnitř prostředí rodiny způsobila, že muž ztratil dřívější výsadní postavení v rodině. Žena získala výraznější postavení, více práv, ale i povinností. Vztah mezi rodiči a dětmi je více partnerský, dělba práce již není rozdělena na typicky mužské a ženské role, přesto péče o domácnost zůstává především v rukách žen. Přítomnost obou rodičů je však pro děti nenahraditelná.
- Izolovanost rodiny, která žije v určitém uzavření před okolním světem. Lidé se za stěnami svých bytů stále více odpoutávají od sousedských vztahů. Jedná se o obecné tendence uniknout záplavě podnětů dnešního přetechnizovaného a medializovaného života do pomyslného klidu.
- Rodina se zmenšuje a přibývá tak počet jednočlenných domácností, roste počet osamělých žen s dětmi.
- Dezintegrace rodiny spočívající ve skutečnosti, že v rodinách ubývá chvil, kdy se celá rodina schází pohromadě za účelem sdělit si navzájem své zážitky, radosti i starosti a hledat cesty vzájemné pomoci a spolupráce. Nové, vlastně všudypřítomné a účinné formy elektronické komunikace a zábavy konkurují prostým chvílím, kdy se rodina společně schází, řeší problémy a baví se.
- Přetížení rodiny souvisí s předešlým problémem a také nadměrné zatížení rodičů pracovními aktivitami, jenž znamená pro rodiče zejména velké časové zaneprázdnění. Důsledkem je vyčerpání, málo času na relaxaci a na chvíle prožité společně s dětmi. To bývá často kompenzováno nadměrným přísunem materiálních prostředků, což se poté promítne do charakterových vlastností dětí a v konečném důsledku může přispívat i k deviantnímu chování.
- Dominance dvoukariérového způsobu života je důsledkem emancipace, růstu vzdělanosti, kvalifikovanosti a tedy i zaměstnanosti žen, který vede bohužel někdy i k rozpadu rodin.
- Nestabilita rodin, jejímž důsledkem je fakt, že Česká republika patří k zemím s nejvyšším výskytem rozvodů. Rozpadá se téměř každé druhé manželství, boj o děti ovlivňuje jejich stabilitu na celý život. Chronický stres spojený s rozvodem rodičů,

vede někdy až k úzkostným stavům dítěte. Navíc partneři uzavírají často nové svazky, mají zde většinou další děti a pro dítě z původního svazku velmi složitý komplex vztahů.

- Diferencovanost rodin podle socioekonomické úrovně není zanedbatelná. Mnoho domácností se koncentruje v nižších příjmových pásmech. Když pak chtějí řešit finanční problémy půjčkami, často se neúměrně zadluží, takže jim hrozí i sociální vyloučení (exkluze). Důsledkem je, že děti ze sociálně slabých rodin se mohou stát terčem šikany. V takových rodinách se častěji objevuje i deviantní chování. Do složité situace se přitom dostávají především mladé rodiny s dětmi.

1.1 Funkce a typy rodiny

Postavení rodiny ve společnosti a její význam pro společnost i pro jedince se opírá o fakt, že rodina naplňuje široké spektrum funkcí. Základní funkce rodiny jsou definovány například Dunovským (1999, str. 92-95):

- Biologicko-reprodukční funkce – zajišťuje nejenom reprodukci populace, ale zahrnuje také vytváření podmínek pro život a vývoj dítěte.
- Sociálně-ekonomická funkce – někdy také zabezpečovací funkce; poruchy této funkce se projevují především v hmotném nedostatku.
- Ochranná funkce – někdy také zaopatřovací, pečovatelská; zahrnuje uspokojování základních životních potřeb všech členů rodiny (biologických, hygienických, zdravotních aj.).
- Výchovně-socializační funkce – dítě si osvojuje základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti a připravuje se na vstup do praktického samostatného života.
- Emocionální funkce – představuje uspokojování psychických potřeb dítěte, zejména emocionální, citové, pocity lásky, bezpečí a jistoty, smysluplnosti a otevřené budoucnosti.

Dále Procházka, (2012, str. 113) hovoří z hlediska funkčnosti o těchto typech rodinného prostředí:

Rodina funkční je ideálním prostředím pro výchovu dítěte. Jedná se o rodinu, která řádně plní všechny své funkce. *„V této rodině na sebe berou její členové ohledy, tolerují a respektují se. Tyto rodiny jsou charakteristické pevnou koalici mezi rodiči, kterou žádný vnější vliv ne-*

dokáže trvale ohrozit. V rodině je jasná hierarchie odpovědnosti, existuje zde rovnováha mezi intimitou a potřebou sdílení.“. K tomuto typu rodiny řadíme i rodinu funkční s přechodnými problémy, které jsou různě závažného charakteru, avšak jedná se pouze o situace ojedinělých krátkodobých konfliktů nebo krizových situací typu živelných pohrom nebo náhlé ztráty zaměstnání, které dokáže rodina řešit převážně sama bez zásadních dopadů na stabilitu rodinného prostředí.

Problémová rodina je taková, v níž se objevují významnější poruchy ve funkčnosti, které mohou mít negativní vliv na vývoj dítěte, a rodina je není schopna vyřešit sama.

Dysfunkční rodina je rodina s dlouhodobými, závažnými problémy, které mají značně negativní vliv na její výchovnou schopnost, a proto je po častých intervencích z různých poradenských zařízení věnujících se péči o rodinu zvažováno odejmutí dítěte mimo toto prostředí a jeho zařazení do náhradní rodinné péče.

Afunkční rodina je posledním typem rodiny, která již nedokáže plnit své funkce, a tudíž se stává pro dítě patologickým výchovným prostředím. Tato situace ústí pouze v jediné řešení, kterým je odebrání dítěte a jeho umístění do ochranné péče.

Rozdílnost vnímání pojmu rodina se zajisté mění nejen s prostředím, ve kterém pojem zkoumáme, ale také i s dobou v níž ho definujeme. To platí i v dnešní „moderní“ době, která je plná změn, kdy tradice jsou někdy vnímány jako přítěž pro další rozvoj. Pro sociální práci s rodinou a také pro práci s klientkami Azylových domů je nezbytné vnímat rozmanitost jejich rodinného zázemí. Neměli bychom se vždy snažit „zaškatulkovat“ rodinné prostředí, z něhož klientky pocházejí.

Jiné možné dělení, odpovídající současné situaci ve společnosti, nastiňuje Masáková (2011, str. 30), která uvádí tyto typy rodin:

- Rodina úplná včetně úředního stvrzení, jedná se o manželské soužití muže a ženy s různým počtem dětí.
- Rodina partnerská, zde jde o rodinu úplnou, kde však z nějakého důvodu, ať už ve snaze o zachování jisté míry svobody či z jiné příčiny, nepovažují rodiče za nutné toto soužití formálně stvrdit. Odlišným modelem partnerské rodiny je soužití, ve kterém jeden z partnerů žije mimo bydliště dětí. Jedním z důvodů je často zaměstnání mimo toto bydliště.

- Rodina neúplná je taková rodina, kde z různého důvodu figuruje pouze jeden z rodičů. Počet těchto rodin se díky vysoké rozvodovosti neustále zvyšuje.
- Rodina doplněná je modelem, kdy v ní figuruje nový partner. O tohoto nového partnera byla rodina doplněna (např. po rozvodu či úmrtí partnera primárního), který zde přejímá rodičovskou roli.

Nároky a požadavky na rodinu se v dnešní společnosti stále zvyšují. Důsledkem je, že své funkce plní jen nedostatečně. Na druhé straně současná doba posílila význam rodiny jako útočiště před okolním světem a rodinné prostředí se více než dříve stává protiváhou veřejného prostoru. Zejména v sociálně slabém prostředí ale rodina často vystupuje jako poslední opěrný bod či místo do nějž se její členové, zejména děti, mohou uchýlit.

1.2 Krize dnešní rodiny a ohrožující rizikové události

Současný životní styl převážně zaměřený na výkon a osobní štěstí jedince je značně nestabilní a jeho důsledky vidíme v celé řadě nežádoucích společenských jevů. Společnost jakoby zapomněla, že obtížné životní situace a zkoušky je možné překonávat především prostřednictvím pevného rodinného zázemí. Krize se vždy týká člověka jako celku. V pozadí krize lze často vysledovat starší, nezvládnuté konflikty a traumata, nebo nedůsledná, povrchní řešení starších krizí. Někteří lidé jsou ke krizím předurčeni svou přecitlivělostí, naivitou, rigiditou, egocentrismem a egoismem.

Podle Matouška (2008, str. 91) krizi ve většině případů vyvolává:

- ztráta blízkého člověka (úmrtí, rozvod, rozchod, manželský či partnerský konflikt),
- ztráta zaměstnání nebo zhoršení společenského postavení,
- ohrožení zdraví (úrazem, nemocí),
- narození postiženého dítěte nebo vážná nemoc či úraz dítěte,
- ztráta bydlení.

Mimo to, že krize představuje ohrožení, je také příležitostí, je v ní naděje na řešení nejen aktuálního problému, ale i oživených starších traumat. Krizi dnešní rodiny bychom mohli definovat jako následek náročné životní situace.

Poměrně široce o krizi hovoří Vágnerová (2008, str. 53): „*Psychická krize se objevuje jako narušení psychické rovnováhy v důsledku náhlého vyhocení situace, dlouhodobé kumulace či situačního nárůstu problémů. Jejím typickým znakem je selhání adaptačních mechanismů,*

dosud užívané způsoby přestaly být funkční, a člověk musí hledat jiné. Krize vyjadřuje existenci aktuálně nezvládnutelného problému. Lze ji chápat jako podnět k nutné změně.“

Pro možnost srovnání nabídneme ještě definici jiné autorky, která předkládá oproti Vágnerové spíše kratší vymezení. Baštecká (2003, str. 275) uvádí, že krize „... se vymezuje jako reakce na situaci, kterou jedinec nemůže snadno řešit v rámci obvyklých strategií, jakými je zvyklý zvládat zátěž.“ Krizí se rozumí situace, která způsobuje změnu v navyklém způsobu života, a vyvolává stav nerovnováhy, ohrožení a stresu.

Současná česká rodina je, ve srovnání s minulostí málo stabilní a malá. Pokud se dostane do těžkostí, je často víc než dříve závislá na pomoci od státu či na pomoci z jiných zdrojů. Při hodnocení rodiny je třeba posuzovat rizikové faktory a zároveň protektivní (ochranné) faktory. Matoušek (20013, str. 302) uvádí, že: „*Rizikové faktory jsou ty, které ohrožují soudržnost rodiny, případně ohrožují některého člena rodiny*“. Jedná se například o násilné řešení sporů, alkoholismus či jiný typ závislosti, trestná činnost, nevěra. Protektivní faktory pomáhají rodině zvládat těžkosti.

Pokud rizikové faktory nejsou dostatečně vyvažovány ochrannými faktory či vlivem dalších zdrojů, pak může dojít k jejímu ohrožení. V tom případě hrozí například rozpad rodiny, nebo jiná závažná újma některého člena z rodiny.

Rodiny se dostávají do různých životních situací, které můžeme dle Tomeše (2010, str. 189) kategorizovat jako:

- přirozené (fyziogenní) – biologické (narození, dospívání, těhotenství a stáří) a sociální (životní start, založení rodiny),
- nepřirozené (patogenní) – biologické (nemoc, invalidita), sociální (diskriminace, nezaměstnanost, dezintegrace, chudoba).

V některých životních situacích jsou lidé ohroženi:

- ztrátou příjmů – způsobenou ztrátou zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti,
- mimořádnými velkými finančními výdaji – náklady spojené například s porodem, smrtí,
- mimořádnými zdravotními či sociálními omezeními – nerovnost, diskriminace, ztráta bydlení.

Předvídatelné a nepředvídatelné životní události ve vývoji rodiny prověřují schopnost přizpůsobovat se změnám a s nimi souvisejícím náročným událostem. Rodiny a způsob jejich života

se proměňují v čase, což je ovšem jev zcela přirozený, neboť s postupujícím věkem části členů rodiny a na druhé straně s příchodem nových členů rodiny není stav v rodině úplně konstantní. Avšak tato normální a přirozená rodinná dynamika a životní cyklus jsou součástí normálního vývoje a neměly by být dlouhodobě destruovány činnostmi související s rizikovými faktory. A pokud už k takové situaci dojde, je třeba ji řešit, pokud je to nutné, i za odborné pomoci a asistence.

1.2.1 Nezaměstnanost

Přijít o práci, být propuštěn a dlouhodobě čelit neúspěchu při hledání nového zaměstnání, bývá právem považováno za jednu z nejtěživějších situací v životě člověka i jeho rodiny. Nezaměstnanost je zátěžová, krizová situace, se kterou se jednotlivci vyrovnávají velmi rozmanitě. Je jedním z častých důvodů rozpadu rodiny. *„Nezaměstnanost je stav, kdy lidé chtějící pracovat a hledající práci, která je pro ně běžně zdrojem obživy, nemohou žádnou přiměřenou placenou práci získat“* (Jandourek, 2012, str. 169).

Vysoká míra nezaměstnanosti a nezaměstnanost dlouhodobá je považována za vážný sociální problém. Tomeš (2010, str. 282) říká, že dlouhodobá nezaměstnanost je zvláštní sociální událostí, neboť jedinec po určité době ztrácí způsobilost být zaměstnán pro:

- ztrátu kvalifikace
- ztrátu pracovních návyků – sociální zlenivění
- získaný zvyk žít ze sociálních dávek – upadnutí do sociálních pastí

Jejími důsledky jsou pokles sociálního statusu a prestiže, změna životního stylu, nižší sebeúcta, omezení sociálních kontaktů, deprese, někdy i manželská krize a deviantní chování. Matoušek (2008, str. 117) ve svém Slovníku sociální práce uvádí, že *„dlouhodobá nezaměstnanost se výrazně podílí na vzniku chudoby“*. Zdrojem chudoby je nezaměstnanost, nízký příjem ze zaměstnání, nízká úroveň vlastněného bohatství a velmi často i nízké vzdělání. Rodiny nezaměstnaných rodičů se v důsledku toho ocitají v obtížné finanční situaci, která jim mimo jiné brání dostát závazkům vůči majitelům bytů. Často se stává, že se rodina zadluží nevýhodnými půjčkami tak, že přijde o veškerý majetek, či ztratí střechu nad hlavou. Což je velmi častý důvod následného pobytu v azylovém domě.

1.2.2 Rozvod a rozchod rodičů

Rozvod má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má ukončit problematické spolužití a umožnit další životní perspektivy. Matějček a Dytrych (1994, str. 133) konstatují, že po rozvodu se očekávané pozitivní změny neobjeví a naopak často dochází k další frustraci, ke konfliktům, a stresu. Správné je přitom hovořit o třech stádiích, a to o manželském nesouladu, který je poměrně běžný a přechází v menší části případů v manželský rozvrat. Rozvrat může být akutní nebo dlouhodobý a v některé ze svých fází může přejít v rozvod, který je krajním řešením v procesu rozvratu manželství.

„Rozvod je právní úkon, kterým je ukončeno manželství“ (Matoušek, 2008, str. 182). Rozvodem zanikají práva a povinnosti, které manželé měli k sobě navzájem. Nezanikají však povinnosti, které mají vůči svým dětem. Již výše uvedení Matějček a Dytrych (1994, str. 134) uvádí, že: *„neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo.“* Děti jsou často do rozvodu rodičů zaplétány v roli prostředníků, či dokonce nástrojů pomsty. Typickou reakcí dítěte na rozvod rodičů jsou pocity vlastní viny a stesku po rodiči, který rodinu opustil.

Rozvod či rozchod rodičů je nepříjemná zkušenost, která do života rodiny významně zasahuje. Rozvodu většinou předcházejí dlouhodobé konflikty, jejichž průběh je pro účastníky velmi traumatický. Toto trauma může mít i mnoho let trvající následky psychologické a sociální. Rozvodem se mění též ekonomická situace dospělých, kdy vedení oddělených domácností je ve své podstatě nákladnější než u domácnosti společné. Například tzv. „výživné“ na děti je obvykle nižší, než byl příspěvek dospělého na dítě v době, kdy spolu žili ve společné domácnosti. Někdy se od bývalého partnera nedaří dlouho získat dokonce „výživné“ vůbec. Následkem takovéto extrémní situace pak může být i platební neschopnost partnera, který o děti pečuje, což ve většině případů bývají matky, jimž říkáme samoživitelky. Poté již může následovat i cesta v začarovaném kruhu půjček dluhů.

1.2.3 Závislost na alkoholu

„Závislost je stav, v němž se člověk není schopen obejít bez určité látky, případně činnosti“. Matoušek (2008, str. 23) definuje alkoholovou závislost jako touhu požívat alkohol, kterou závislý člověk nemá pod kontrolou. Ta mu ztěžuje život, ovlivňuje jeho vztahy, práci, zájmy. Tentýž autor (Matoušek, 2008, str. 254) pak uvádí, že dítě, které vyrůstá v rodině s rodičem alkoholikem, zažívá velmi dramatické situace. V takovémto domácím prostředí, tj. v prostředí v němž je alkoholik téměř trvale přítomen, pak v žádném případě nejde o prostředí klidné a

vyrovnané. Z důvodu neklidu a nestability pak dítě bývá často nevyrovnané. Pro uspokojování jeho potřeb, řešení problémů či pro jeho individuální zájmy v domácnosti alkoholika není dostatek času ani prostoru. Takovéto dítě tedy bývá často ochuzeno výrazně citově a zčásti i finančně.

Nejjednodušším řešením takového stavu v rodině by měla být odborná léčba alkoholika. Problémem zde však samozřejmě bývá neochota si závislost vůbec přiznat a také skutečnost, že většina alkoholiků se domnívá, že problém zvládne vlastními silami. I v případě profesionálně řízeného odvykání v odborných léčebnách však hrozí i po ukončení léčby velmi vysoké riziko recidivy.

V každém případě však přesvědčit blízkého člověka závislého na alkoholu k léčbě je prvním krokem k odbourání negativního vlivu alkoholismu v rodině či domácnosti. A odborná poradenská pomoc může sehrát důležitou roli již v procesu tohoto přesvědčování.

V průběhu závislosti se může obstarávání a požívání alkoholu vyvinout v činnost ovlivňující celý život.

Dotyční cítí nutnost konzumovat, objevuje se postupná ztráta sebekontroly nad chováním ohledně pití, zanedbávání někdejších zájmů ve prospěch pití, popírání touhy po alkoholu, abstinenci příznaky, jakmile dojde ke sníženému přísunu, tolerance k alkoholu a změny osobnosti (Jandourek, 2012, str. 19).

1.2.4 Domácí násilí

Domácí násilí lze charakterizovat jako extrémní poruchu vztahu mezi blízkými osobami. *„Pod pojmem domácí násilí rozumíme útoky, napadání, výhrůžky od blízké osoby s cílem ublížit či získat nad obětí převahu a moc. Je útokem na lidskou důstojnost, ohrožuje zdraví a ve vyhrocených případech i život oběti“* (Bednářová a kol., 2003, str. 6).

Tento pojem však mnoho autorů vykládá různým způsobem. Dle Ševčíka a Špatenkové (2011, str. 25) domácí násilí představuje násilí, jež se děje mezi osobami sdílejícími společnou domácnost, a to bez ohledu na to, zda jsou či nejsou spojeni příbuzenskými vztahy. Tato charakteristika odlišuje násilí domácí od násilí rodinného a vystihuje lépe i dnešní formy soužití. Jedná se tedy dle této charakteristiky o násilí, které se vyskytuje doma. Nejčastěji bývají obětí domácího násilí ženy, jelikož se zde projevuje rozdílná fyzická dispozice obou pohlaví. Často pak jsou oběťmi domácího násilí i děti.

Aliance proti domácímu násilí (2006) mnohem přesněji vymezuje, že o domácí násilí se jedná vždy, pokud jsou přítomny všechny následující čtyři znaky:

- Opakování a dlouhodobost, z jednoho útoku jakéhokoli charakteru ještě nelze určit, zad jde o domácí násilí. Může to však být jeho začátek.
- Eskalace, od urážek se stupňuje k psychickému snižování lidské důstojnosti až k fyzickým útokům a závažným trestným činům ohrožujícím zdraví a život.
- Jasně a neměnně rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné, domácí násilí nejsou vzájemná napadání, hádky, rvačky, spory, kde se role osoby násilné a osoby ohrožené střídají.
- Neveřejnost, probíhá zpravidla za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly.

Projevy domácího násilí:

- fyzické násilí – strkání, fackování, tahání za vlasy, smýkání, házení předmětů,
- psychické násilí – slovní týrání, ponižování, zesměšňování permanentní kontrola, výslechy, kontrola,
- ekonomické násilí – omezování přístupu k penězům, neposkytování prostředků na společnou domácnost, absolutní kontrola nad příjmy a výdaji,
- sociální násilí – zamezení kontaktu s rodinou či přáteli, zákaz využívání komunikačních prostředků, sociální izolace,
- sexuální násilí – všechny intimní kontakty, které jsou na oběti vynucovány proti její vůli.

Případy domácího násilí nemají nikdy okamžité, jednoduché a jednoznačné řešení. Rozhodnutí definitivně odejít z násilného vztahu může trvat dlouho a žena může učinit i několik pokusů. Odchodem od partnera žena neztrácí jen vztah, ale především domov pro sebe a své děti. Bez peněz, bez zaměstnání a místa kam by se uchýlily, mají omezené možnosti jak dále pokračovat v co nejkvalitnějším životě. Z tohoto důvodu také řada žen velmi dlouho váhá s radikálnějším řešením situace, jež spočívá nejčastěji právě v odchodu od partnera.

2 ORGANIZACE A ZAŘÍZENÍ V ČESKÉ REPUBLICE POMÁHÁJÍCÍ PŘI ŘEŠENÍ OBTÍŽNÝCH ŽIVOTNÍCH SITUACÍ

Při řešení obtížných životních situací zejména rodin s dětmi mohou být lidem nápomocny různé organizace a instituce poskytující sociální služby a pomoc. Tyto pomáhají lidem žít běžným životem - umožňují jim pracovat, nakupovat, navštěvovat školy, navštěvovat místa víry, účastnit se aktivit volného času, starat se sám o sebe a o domácnost. Zaměřují se na zachování co nejvyšší kvality a důstojnosti jejich života. Jednou z variant pomoci jsou sociální služby, které jsou poskytovány jednotlivcům, rodinám i skupinám obyvatel. Další variantou je pak například pomoc orgánů zajišťujících sociálně - právní ochranu dětí.

Mezi nejpočetnější skupiny příjemců sociálních služeb patří zejména senioři, lidé se zdravotním postižením, rodiny s dětmi, ale také lidé, kteří z různých důvodů žijí "na okraji" společnosti. Sociální služby poskytují obce a kraje, které dbají na vytváření vhodných podmínek pro jejich smysluplný rozvoj, zejména zjišťováním skutečných potřeb lidí a zdrojů k jejich uspokojení; kromě toho sami zřizují organizace poskytující sociální služby. Dalším poskytovatelem jsou nestátní neziskové organizace a fyzické osoby, které nabízejí široké spektrum služeb, jsou rovněž významnými poskytovateli sociálních služeb.

Seznam všech sociálních služeb a zařízení je podrobně zapracován v ustanoveních zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zejména pak v ustanoveních § 32 – 35.

Mezi nejvýznamnější sociální služby pro rodiny s dětmi a instituce či zařízení tyto služby poskytující můžeme zařadit odbory sociálně – právní ochrany dítěte (dále také jen „OS-POD“), sociální poradny, sociálně – aktivizační služby pro rodiny s dětmi (dále také jen „SAS“), azylové domy a úřady práce.

2.1 Orgány sociálně – právní ochrany dítěte

Orgány sociálně – právní ochrany dítěte jsou součástí systému, jehož základním účelem je pomáhat rodinám při řešení obtížných životních situací. Optimální však je, aby takové situace, je-li to objektivně možné, vůbec nenastávaly. Sociálně - právní ochranou dětí se rozumí zejména:

- ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,

- zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Základní legislativní normou pro oblast sociálně – právní ochrany dítěte je v České republice zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění platných předpisů.

V ustanovení § 4 tohoto zákona se mimo jiné uvádí, že sociálně – právní ochranu zajišťují orgány sociálně – právní ochrany. Na nejnižším správním stupni jsou mezi těmito orgány uvedeny obecní úřady a obecní úřady s rozšířenou působností. Tyto jsou pak tedy zřizovateli příslušného odboru sociálně – právní ochrany dítěte, který je zcela běžně označován jako OSPOD. Tento odbor je většinou v organizačních strukturách obecních či městských úřadů zařazen do odborů sociálních. Pracovníci tohoto odboru bývají těmi, kteří v první chvíli přicházejí do styku s rodinami s dětmi, u nichž se objeví vážnější problém, který sama rodina nemůže či nechce řešit. V první fázi to jsou převážně odborní referenti. V případné další fázi řešení problémů v rodině to mohou být i sociální kurátoři.

Kompetence tohoto orgánu, popř. orgánů jemu metodicky nadřizených, v oblasti sociálně – právní ochrany dětí, jsou souborem zákonem upravených činností směřujících k ochraně a zajištění práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Sociálně – právní ochrana dětí zpravidla řeší až následky prvotního selhání v rodině. Rodina hraje klíčovou úlohu při formování dítěte od narození až do dospělosti.

„Každý rodič by si měl proto uvědomit, že mít dítě znamená velkou odpovědnost za jeho výchovu, vývoj a příznivé nasměrování v podstatě na celý život“ (Kahoun a kol., 2007, str. 23).

Již výše uvedený zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, dítětem rozumí nezletilou osobu mladší 18 let. Vývoj ochrany dětí a jejich práv prošel dlouhým historickým vývojem. Vyvrcholením snah o ochranu dětí a jejich práv se v roce 1989 stala Úmluva o právech dítěte. Zákon o sociálně – právní ochraně dětí demonstrativně vymezuje okruh dětí, na něž se zejména sociálně – právní ochrana zaměřuje. Jsou to děti, jejichž rodiče z vážných objektivních nebo subjektivních důvodů neplní, nemohou plnit nebo nedostatečně plní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Dále jsou to děti, které se dopustily trestné činnosti, nebo na kterých byl naopak závažný trestní čin spáchán. Každé dítě má právo požádat o pomoc a ochranu i bez vědomí rodičů či jiných právních zástupců. Podle svých schopností má právo vyjadřovat své názory a přání při řešení záležitostí, které se ho týkají. Na jeho názory by měl být brán zřetel. V míře odpovídající jeho věku a

schopnostem je dítě rovněž informováno o všech krocích a rozhodnutích, jež se ho týkají. Takto podrobně jsou zpracována práva dítěte a další problematika, a to zejména v ustanovení § 5 a následných již uvedeného zákona č. 359/199 Sb.

2.2 Sociální poradenství

Obecně sociální poradenství spočívá ve snaze pomáhat lidem. To znamená nejdříve určit a objasnit problém tak, aby se člověk mohl sám rozhodnout, co s ním udělá.

„Úkolem poradenství je poskytnout pomoc při řešení obtížných sociálních situací občanů, do nichž se oni sami, nebo jejich nejbližší příbuzní dostávají“ Krebs (2002, str. 214).

Poradenství je tedy jednou z cest, jak pomáhat lidem překonat jejich problémy, jak objasňovat jejich osobní cíle a jak jich dosahovat.

Odborné sociální porady pro rodiny s dětmi jsou jak součástí řady neziskových organizací tak, i součástí samosprávného systému. Tam kde obecní úřady takovou službu neposkytují či poskytují v omezené míře, bývá zvykem alespoň finanční podpora neziskovým organizacím, které se sociálním poradenstvím pro rodiny s dětmi zabývají.

Sociální poradenství jako sociální služba a existence sociálních poraden má také zákonnou oporu v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, a to konkrétně v § 32, 34 a 37. Podle těchto ustanovení:

(1) Sociální poradenství zahrnuje

- a) základní sociální poradenství,
- b) odborné sociální poradenství.

(2) Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.

(3) Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.

(4) Služba podle odstavce 3 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

- b) sociálně terapeutické činnosti,
  - c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.
- Služby občanských poraden zaměřené na poradenskou činnost pro rodiny s dětmi (ale nejen pro ně), jsou poskytovány na základě principů diskretnosti, bezplatnost, nezávislosti a nestrannosti. Poradny poskytují rady, informace a pomoc všem, kdo se nacházejí v tíživé sociální životní situaci nebo jim taková situace hrozí. Matky s dětmi či celé rodiny, které se v takové situaci nacházejí, tedy mohou v případě potřeby takovou pomoc vyhledat.

2.3 Sociálně – aktivizační služby

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou v české legislativě vymezeny zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a to v § 65, kde je pro základní výklad pojmu uvedeno:

- 1) „Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje“.
- 2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:
  - a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
  - b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
  - c) sociálně terapeutické činnosti,
  - d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

V sociální práci s rodinami se jedná o postupy podporující fungování rodiny.

„Cílem je především sanace rodiny spočívající v zachování nebo obnovení funkcí rodiny v jejím přirozeném prostředí a udržení dítěte v podmínkách funkční rodiny, nejlépe biologické“ (Bechyňová a Konvičková, 2008, str. 18).

Slovo sanace pochází z latiny a znamená vyléčení, uzdravení či napravení. Podporována je především činnost sociálně terapeutická, výchovně - vzdělávací a aktivizační. Tyto činnosti spočívají zejména v posilování rodičovského chování, snížení závislosti na poskytování dlouhodobé pomoci a snížení rizika opakování sociálního selhání. V rámci Zákona o soci-

álních službách lze nalézt sanaci rodiny ukrytou pod oddílem s názvem „Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi“. Je zařazena mezi služby sociální prevence, které pomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, jež jsou ohroženy z důvodu krizové sociální situace, životními návyky a způsobem života vedoucím ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícím prostředím a ohrožením práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby (Bechyňová a Konvičková, 2008, str. 33).

2.4 Azylové domy

Původ názvu azylový dům je odvozen od slova azyl. Toto slovo pochází z řečtiny, v původním znění asylon, a značí útočiště nebo útulek.

Podle Matouška (2008, str. 30) je azylový dům ubytovací zařízení pro matky bez přístřeší, jež by těm klientům, kteří jsou pro změnu životního stylu motivováni, mělo umožnit integraci do společnosti. V České republice jsou zřizovateli azylových domů většinou církve, méně často nestátní organizace, obce nebo státní orgány.

Tentýž autor (Matoušek, 2008, str. 30) definuje také přímo azylové domy pro matky s dětmi, a to jako zařízení pro ubytování matek s malými dětmi, které se dostaly do tak nepříznivé situace, že by bez náhradního ubytování nebyly schopny vychovávat své dítě. Azylový dům tohoto typu poskytuje matce a dětem samostatnou místnost s kuchyňským koutem, někdy i dalším vybavením.

Azylové domy jsou dle § 34 odst. 1 písm. h) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, zařízením pro poskytování sociálních služeb. Vymezení těchto služeb pak uvádí ustanovení § 57 téhož zákona, kdy:

- (1) Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.
- (2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:
  - a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
  - b) poskytnutí ubytování,
  - c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

„Azylové domy, jsou v současné době chráněnými bytovými jednotkami, ve kterých nalézají matky a jejich děti dočasné útočiště v jejich obtížné životní situaci spojené se ztrátou bydlení“ (Navrátilová, 2013, str. 429). Tato zařízení slouží k ochraně matek a dětí a k podpoře a zlepšení jejich sociálního fungování. Základní charakteristikou azylových domů je jejich přechodný charakter.

K provozní činnosti (nejen) azylových domů z legislativního hlediska přihlíží v ustanovení § 22 vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Pracovníci těchto zařízení nabízejí svým klientům různorodé aktivity směřující k tomu, aby se zvýšily jejich kompetence:

- v oblasti péče o děti,
- finančního hospodaření,
- péče o domácnost,
- orientace v síti lokálních sociálních služeb.

Činnost pracovníků těchto zařízení je směřována k tomu, aby se žena po nezbytně dlouhé době (tato činí zpravidla 1 rok), kterou stráví v azylovém zařízení, navrátila do běžného života. Pobyt v azylovém domě si matky hradí. Před nástupem do zařízení je nezbytné podat si žádost o přijetí. Je obvyklé, že tyto žádosti procházejí schvalovacím procesem, v rámci něhož některá zařízení provádějí i šetření v rodině žadatelky.

Mnohá zařízení mají také vyhrazena krizová lůžka, kde mohou přijímat žadatele s dětmi ihned. Ta jsou určena pro situace vyžadující okamžitou intervenci (ochrana před domácím násilím, bezprostřední ztráta bydlení). Vzhledem k tomu, že azylová zařízení se řídí podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., musí se v rámci tohoto zákona s každým klientem uzavírat Individuální plán, na jehož základě se hledají cesty vedoucí k možnému řešení současné situace. Jeho smyslem je motivovat klienty ke zlepšení jejich tíživé situace, za účelem návratu do běžného života.

Individuální plán zahrnuje:

- shrnutí aktuální situace
- cíle, přání, očekávání
- dílčí kroky

- kriteria plánu
- zápisy z jednotlivých setkání
- hodnocení

Dobře stanovený osobní cíl je: srozumitelný, měřitelný, akceptovatelný, reálný, termínovaný.

Azylové domy jsou určeny pro matky s dětmi, které se ocitnou v krizové životní situaci. Tyto ženy potřebují často nejen přístřeší, ale též další doprovodné sociální, psychologické či zdravotní služby a poradenství. *„Cílem je pomoci jim v hledání trvalého řešení jejich problémů a zajištění samostatného života do budoucna“* (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, str. 48).

2.4.1 Metody a činnosti sociální práce v azylových domech

Jandourek (2012, str. 156) ve svém Slovníku sociologických pojmů uvádí: *„Slovo metoda pochází z řečtiny, kde „methoda“ znamená cestu za něčím“*. *„Metody sociální práce označují specifické postupy sociálních pracovníků, definované cílem nebo cílovou skupinou“* (Matoušek, 2008, str. 100).

Stěžejní je individuální práce s klientkami, jež má tyto fáze (Novosad, 2004, str. 75):

I. první kontakt: spolupráce s institucemi, z nichž klientka přichází, nebo které ji nasměrovaly do azylového domu, oslovení klientky s nabídkou azylového pobytu, poskytnutí základních informací, rozhodnutí klientky a její příchod do azylového zařízení,

II. psychická a sociální stabilizace: přijímací a informační rozhovor, vytvoření individuálního plánu, adaptace na život v azylovém domě,

III. společné hledání východisek svízelné situace a realizace řešení: individuální plán práce s klientkou směřující k řešení jejich problémů, upevnění základních rodičovských dovedností, podpora při vedení domácnosti, zvýšení znalostí potřebných pro správné finanční hospodaření, společná realizace kroků upevňujících životní perspektivu klientky, nácvik sebezohodovacích kompetencí,

IV. osamostatnění: hledání možností samostatného bydlení, zabezpečení zdroje příjmů (zaměstnání, výdělek, mateřská, sociální dávky), přijetí odpovědnosti za sebe a své děti.

U klientek je nutná aktivní spolupráce a přiměřené dodržování pravidel zakotvených v domácím řádu zařízení. Při jejich závažném porušení dochází k ukončení pobytu.

Individuální plán (dále také jen IP) provází celý pobyt klientky v azylovém domě. IP je vytvořen při podpisu smlouvy.

S klientkou se individuálně plánuje po celou dobu pobytu v AD. Realizace IP probíhá individuálně (sociální pracovnice – klientka), skupinově (pracovnice – skupina klientek) nebo ve spolupráci s různými zařízeními a institucemi. Sociální pracovnice zjišťuje klientčiny potřeby a cíle, sleduje její začlenění do života v AD a pomáhá jí hledat optimální řešení jeho sociální, převážně však bytové situace.

Na základě analýzy současné situace si klientka ve spolupráci se sociální pracovnicí stanoví cíle, kterých chce dosáhnout. Tyto cíle pak v průběhu pobytu spolu průběžně (minimálně však jednou měsíčně) hodnotí a revidují. IP je pravidelně ve spolupráci s klientkou nejen vyhodnocován a revidován, ale i přizpůsobován dle aktuální situace.

Podle Gulové (2011, str. 14) by měla sociální práce: „...*pomoci klientovi tak, aby si dokázal pomoci sám*“. Cílem sociální práce v azylových domech je zejména podpořit schopnost klientky řešit situaci, ve které se nachází, přijmout a pracovat s problémy, jež ji obklopují a v daném problému se vyvíjet a pracovat na zlepšení současného stavu (Jankovský, 2003).

2.5 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Posláním nízkoprahových zařízení pro děti a mládež je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, poskytovat jim informace, odbornou pomoc, podporu a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.

„Zásada „nízkoprahovosti“ je naplňována různými opatřeními, jež zařízením dávají podobu určitých otevřených klubů. Nikdo není na půdě těchto zařízení nucen k jakékoliv aktivitě, každý klient si z nabídky klubu může vybrat činnost, podle svého uvážení“ (Kappl, 2013, str. 412).

Legislativní vymezení nízkoprahových zařízení pro děti a mládež je tvořeno primárně ustanovením zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kde v § 62, je definováno:

(1) „Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy.

Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich osobních problémů, zejména těm, kteří se bojí svěřit svým blízkým, nebo se z nějakých důvodů obávají a nechtějí obracet na formální instituce. Služba může být poskytována osobám anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež pak poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Terénní forma služeb má zpravidla podobu streetworku a jen výjimečně přesáhne tento rámeček. Účelem terénní práce je obvykle monitoring situace v lokalitě, depistážní činnost, informování klientů o činnosti klubu, popřípadě udržování kontaktu s klienty, kteří služby klubu využívat nemohou z důvodů soustavného překračování základních pravidel. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně - patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinou společnosti. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Služba se poskytuje bezúplatně.

2.6 Úřad práce a vliv jeho činnosti na rodinu

Úřad práce České republiky (dále také jen „ÚP“) je správním úřadem s celostátní působností a je organizační složkou státu. Úřad práce České republiky byl zřízen zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů. Ministerstvo práce a sociálních věcí řídí Úřad práce České republiky a je jeho nadřízeným správním úřadem.

Úřady práce sledují ve svém regionu vývoj trhu práce a zpracovávají koncepci vývoje zaměstnanosti ve svém územním obvodu. V rámci svých hlavních činností:

- registrují uchazeče o zaměstnání,
- rozhodují o přiznání podpor v nezaměstnanosti, jejich zastavení a odejmutí,
- poskytují podpory na zřizování pracovních míst,
- poskytují přehled nabídky pracovních míst,
- pomáhají při volbě povolání a při výběru školy,
- organizují rekvalifikační kurzy,
- analyzují vývoj trhu práce.

V rámci výše uvedených činností Matoušek (2008, str. 238) ve svém slovníku Sociální práce konstatuje, že „*Zvláštní pozornost má být věnována mladistvým, absolventům škol a občanům se změněnou pracovní schopností, neboť tyto skupiny se uplatňují na trhu práce obtížněji než jiné.*“

ÚP také podporují formou státních dotací vznik nových pracovních příležitostí a poskytují poradenství zaměstnavatelům i občanům v oblasti pracovního práva. Posuzují rovněž například stupeň závislosti osoby při řízení o příspěvku na péči.

Matoušek (2008, str. 234) definuje, že uchazeč o zaměstnání je člověk, který chce pracovat, přihlásí se o práci a je ochoten nabízenou práci přijmout. V legislativě ČR týkající se pracovního práva je to občan, který není v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost ani se nepřipravuje na zaměstnání a osobně se uchází o zprostředkování vhodného zaměstnání u místně příslušného ÚP formou písemné žádosti. Nesmí být v pracovní neschopnosti ani v invalidním důchodu. Při splnění těchto podmínek je zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání. Je pak povinen spolupracovat s úřadem práce při hledání o zaměstnání. Pokud do vhodného zaměstnání odmítne nastoupit nebo úmyslně maří součinnost s úřadem práce, může být z evidence vyřazen.

Výše uvedené činnosti ÚP mají přímý vliv na funkci rodin. V případě úspěšné pomoci člověku při hledání pracovního místa a jeho uplatnění na trhu práce má tento člověk větší šanci, že jeho rodina bude fungovat normálně. To v praxi může znamenat, že matka a otec, kteří chodí každý den do zaměstnání, jsou vzorem pro své děti. Tyto se pak přímo v rodině učí, že pracovat je normální a běžné. Rovněž ze situace a přístupu rodičů vidí, že ke zlepšení životního stavu je třeba si neustále zvyšovat kvalifikaci. V tomto případě se jedná kupříkladu o vzdělávání uchazečů v rámci rekvalifikačních kurzů.

3 ADAPTACE MATEK NA PŘIROZENÉ PROSTŘEDÍ

Pro většinu matek, které prožily určitou část svého života v Azylovém domě, je proces adaptace tedy přechodu z Azylového domu do přirozeného prostředí důležitou životní etapou. Pokud je tato etapa úspěšná, mohou se matky vymanit z prostředí závislosti na sociálních službách, do níž se část z nich dostala vlivem nepříznivých okolností a nikoliv vlastní vinou.

Pojem adaptace vyjadřuje různé podoby přizpůsobování se daným situacím či životním cílům. Znamená to nejen pasivní přizpůsobení se vlastního chování, smýšlení a cítění, ale také aktivní zásah do situace. Obecně je to proces přizpůsobení se něčemu – přizpůsobení se člověka novým sociálním podmínkám. Nakonečný (2003) uvádí, že nejde jen o přizpůsobení se na vnější životní podmínky, ale také na své vlastní potřeby, pocity a snahy, jenž často vyrůstá z rozporů mezi „chci“ a „nesmím“, a nikoli tedy jen z rozporů mezi „musím“ a „nechci,“ jejichž zdrojem jsou vnitřní konflikty s vnějším světem.

Sociální adaptace znamená přizpůsobení jedince sociálnímu prostředí. Podle Nakonečného (2003, str. 49) přežití člověka v sociálním prostředí zajišťují tři psychické subsystemy:

- **kognice** – schopnost rozpoznávat podněty a časoprostorové vztahy
- **emoce** – příjemnými a nepříjemnými pocity signalizují biologický význam podnětu
- **motivace** – systém spouštění účelného chování

Kromě orientace v prostředí, hodnocení a volby vhodného chování je důležitá schopnost učení a schopnost změny vztahů k působícím podnětům na základě individuální zkušenosti. K adaptaci jako procesu se pojí nerozlučně adaptabilita. Adaptabilita především znamená hledání možností a využívání příležitostí.

Palán (2002, str. 7) uvádí, že adaptabilita *„představuje schopnost přizpůsobit se novým změněným podmínkám.“*

Kraus (2008, str. 75) definuje adaptaci jako vyrovnávání se s podmínkami, s novými situacemi povahy přírodní i společenské, přičemž tato může probíhat dvojím způsobem. Člověk se sám přizpůsobuje podmínkám, v nichž žije, v tomto případě se jedná o adaptaci pasivní, nebo tyto podmínky člověk mění podle svých potřeb tím, že do nich aktivně zasahuje a pak hovoříme o adaptaci aktivní. U člověka však dominuje přizpůsobování se sociálním situacím a toto vpravování se do sociálních vztahů je nazýváno adjustací.

Adaptace člověka na prostředí podmínky jej obklopující je rozličně úspěšná. Neúspěšnou adaptaci označujeme jako maladaptaci (také maladjustaci), kdy tento pojem znamená neschopnost vyrovnat se s danými podmínkami a s novou situací.

3.1 Přirozené prostředí

Život každého člověka se odehrává v určitém prostředí, které on sám považuje za sobě vlastní. Proto lze rodinu označit jako přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné. Z tohoto prostředí pak přijímá to, co mu bylo připraveno rodiči. Rodinné prostředí je ideálním místem pro stimulaci příznivého rozvoje dětí, zázemím, v němž prožívají pocity přátelství, sympatie, lásky, bezpečí. Osobnost dítěte ovlivňuje prostředí, v němž vyrůstá. V užším slova smyslu je za rodinné prostředí zpravidla považován domov, v širším slova smyslu ulice, obec či město, příroda. Má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce ve zdravou, vnitřně integrovanou a společnosti užitečnou osobnost, potřebuje vyrůstat v prostředí, které je stabilní, citově vřelá a přijímající. Prostředí je ta část světa (prostor, který nás obklopuje), s níž je člověk ve vzájemném působení. Na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se jim a také aktivně je svou prací mění (Kraus a Poláčková. 2001, str. 99).

Prostředí má dvě základní funkce - situační a výchovnou. První funkce vychází z toho, že každá výchovná činnost je realizována v určitém konkrétním prostředí, které tvoří kulisu výchovné situací. Druhá funkce respektuje intencionální (přímé) a funkcionální (nepřímé) výchovné působení. Každá rodina se vyznačuje určitým stupněm soudržnosti a pospolitosti, klimatem, které vystihuje její pohodu, ale i chlad, nesoulad a případné napětí. Rodinné prostředí má velký vliv na celkový vývoj dítěte, včetně jeho školních úspěchů. Důležitým faktorem je míra podnětnosti prostředí, v němž dítě vyrůstá. Dle této komponenty lze rodinné prostředí členit na podmětově bohaté, funkční – harmonické, či naopak na podmětově chudé, nefunkční – disharmonické (Kraus a Poláčková. 2001, str. 106-107).

Harmonické - funkční prostředí

Harmonické rodinné prostředí je prostředím, kde absentuje patologie ve výchově dítěte a v uspokojování potřeb všech členů rodiny. Rodinné prostředí harmonické, funkční, zajišťuje dítěti uspokojení jeho potřeby jistoty a bezpečí, potřeby někam patřit, mít domov. Uvedený typ prostředí je charakteristický zejména následujícími znaky (Helus, 2007, str. 149-151)

členové rodiny ve společné interakci vytváří atmosféru vzájemné úcty, důvěry a respektu, rodiče fungují jako modely, které děti napodobují a časem se s nimi i identifikují, vytváří láskyplný vztah a tím ovlivňují budoucí projevy emocí dítěte k druhému pohlaví, udržují pozitivní vztah dítěte k sobě samému i k okolnímu světu, existuje jasná hierarchie odpovědnosti a rovnováha mezi potřebou sdělit ostatním členům své zážitky, potřeby, radost, smutek i potřebu vlastního soukromí, komunikace je jasná, přímá, adresná, součástí je humor, rodina je otevřena novým myšlenkám a řešením problémů.

Disharmonické - nefunkční prostředí

Dysfunkcí rodiny se rozumí taková situace, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou. Jde o selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních funkcí. Je prostředím bez kladného a trvalého vztahu k dítěti, vyznačující se zanedbáváním nebo dokonce týráním dítěte, a tím zatěžuje a narušuje formování osobnosti dítěte. Další vývoj dítěte je v takovémto prostředí ohrožen.

3.2 Sociálně – znevýhodněné prostředí

Palán (2002, str. 199) uvádí, že se jedná o takové prostředí, které neumožňuje dostatečně rozvinout duševní potenciál člověka, včetně jeho schopností i dovedností. Většinou je charakterizováno minimálně třemi rizikovými faktory z následujícího výčtu:

- věk matky v době narození dítěte je nižší než 17 let nebo u matky proběhlo tři či více porodů do 20 let,
- nedokončené základní vzdělání alespoň u jednoho z rodičů souvisejí s jejich nedostatečnou profesionální kvalifikací,
- těžké psychické onemocnění jednoho z rodičů snižující schopnost pečovat o dítě,
- nedostatečná sociální integrace rodičů nebo chybějící či nedostatečná podpora rodiny,
- nedostatečné zabezpečení výživy a ošacení, nevyhovující bytové podmínky,
- domácí násilí,
- používání návykových látek v rodině,

- odůvodněné a potvrzené vyšetřování orgánů zabezpečujících ochranu práv a zájmů dítěte.

Sociální znevýhodnění je situace, jejímž nejhorším důsledkem může být sociální vyloučení. Krebs (2002, str. 99) definuje sociální vyloučení „jako důsledek nerovného přístupu jednotlivců nebo celých skupin obyvatelstva k pěti základním zdrojům společnosti: zaměstnání, bydlení, sociální ochraně, zdravotní péči, a vzdělání.“

Sociální vyloučení je proces, ve kterém jsou jednotlivci či skupiny lidí zbavováni možnosti zapojení do společenských, sociálních, ekonomických a jiných aktivit. Jedná se o důsledek chudoby, společenské diskriminace, nedostatečného vzdělání a celkově špatných životních podmínek.

Podle Kahouna (2007, str. 164) jsou některé skupiny obyvatel sociálním vyloučením ohroženy více než jiné. Jedná se především o:

- nedostatečně vzdělané osoby,
- dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané,
- osoby s handicapem (mentálním či fyzickým),
- osoby trpící nějakým druhem závislosti,
- osaměle žijící seniory,
- imigranty,
- příslušníky menšin (etnických, náboženských, jinak sexuálně orientovaných),
- osoby, které se ocitly v těžké životní situaci, z níž si samy nedovedou pomoci.

Projevem sociálního vyloučení je dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, život v prostorově odloučených lokalitách, nedostatečná kvalifikace, špatný zdravotní stav a ztráta sebeúcty. Důsledkem je vazba na přítomnost, neschopnost plánovat do budoucna, pocity beznaděje, nárůst kriminality, závislost a zadlužování. Lidé ohrožení sociálním vyloučením mají určité mechanismy chování, krátkodobé životní strategie zaměřené pouze na uspokojování základních životních potřeb, neporozumění společenským normám, pocity ohrožení ze změn. Modely těchto mechanismů přejímají i jejich děti.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Ve výzkumné části bakalářské práce si klademe za cíl zjistit, zda pobyt v azylovém domě klientky vnímaly jako pomoc a podporu v rámci řešení obtížné životní situace, zda a jakým způsobem probíhala podpora matek na život mimo azylový dům ze strany příbuzných a přátel a také zjistit, jak byly při procesu adaptace nápomocny spolupracující pomocné organizace.

Přínos této práce můžeme primárně spatřovat v tom, že se zabývá tématem, které není příliš častým námětem odborné literatury či článků v odborných časopisech. Ve velké části z nich nalezneme spíše výzkumy zaměřené na samotný pobyt klientek v azylových domech a o způsobu práce s klientkami v těchto zařízeních. Avšak problematice následného přechodu klientek z AD do běžného života v přirozeném prostředí nebyla doposud věnována výrazná pozornost. Druhotný přínos lze vidět v tom, že na základě zjištěných faktů, bude v budoucnu možné zlepšit práci s klientkami azylových domů tak, aby jejich adaptace na přirozené prostředí byla co nejefektivnější.

Stanovíme si tedy základní cíl výzkumu, dílčí cíle a výzkumné otázky a rovněž zvolíme metodu zkoumání a výzkumný soubor. V závěru této části poté provedeme vyhodnocení zpracovaných dat.

4.1 Cíl výzkumu

Tato bakalářská práce si klade za cíl zjistit, zda a jakým způsobem se podařilo matkám, které přecházely z azylového domu do přirozeného prostředí, adaptovat do běžného života.

K naplnění tohoto cíle je třeba realizovat výzkum s těmito dílčími cíly:

- 1) Zjistit, zda pobyt v azylovém domě klientky vnímaly jako skutečnou pomoc a podporu v rámci řešení obtížné životní situace.
- 2) Zjistit jakým způsobem byla realizována podpora matek na život mimo azylový dům ze strany příbuzných a přátel.
- 3) Zjistit jakým způsobem byly při procesu adaptace nápomocny spolupracující organizace.

Výzkumné otázky tedy byly voleny s ohledem na to, aby byly základní cíl i dílčí cíle naplněny a jsou následující:

1. Jakým způsobem probíhal proces adaptace klientek AD na běžné prostředí?
2. Jaké problémy musely klientky řešit po odchodu z azylového domu?
3. Zda a jakým způsobem byli při procesu adaptace klientkám nápomocni jejich příbuzní a přátelé?
4. Jakým způsobem byly při procesu adaptace nápomocny spolupracující organizace (např. OSPOD, SAS)?
5. Jaká je aktuální životní situace klientek zejména z důvodu posouzení míry úspěšnosti adaptace.

4.2 Druh výzkumu

Pro dosažení zadaného cíle jsme si zvolili druh kvalitativního výzkumu. Podle Hendla (2005) můžeme kvalitativní výzkum označit jako pružný typ výzkumu. Výzkumník si na začátku výzkumu stanoví téma a základní výzkumné otázky. Otázky může v průběhu výzkumu, sběru a analýzy dat doplňovat a měnit. Tento přístup nám umožní reagovat na nové skutečnosti, které se v rámci výzkumu objevily a přináší nová, zajímavá data. Ucelenou definici kvalitativního výzkumu uvádí Švaříček a Šed'ová (2007, str. 17): „*Kvalitativní výzkum je proces zkoumání těchto jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získávat komplexní obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*“. Účastníci výzkumu sdělují svoje zkušenosti, názory a pocity a badatel se snaží zjistit nejenom to, co si účastník o daném tématu myslí, ale i jak o něm přemýšlí a proč právě takovým způsobem. Někdy přesné citace rozhovorů mohou objasnit více než kvantitativně redukováná realita.

4.3 Výzkumný soubor

Jako základní soubor pro realizaci výzkumu byly vybrány matky, které žily v jednom z azylových domů na území Jihomoravského kraje. Vybrány z těchto bývalých klientek byly ty, které v tomto azylovém domě matky bydlely po dobu 9 až 14 měsíců a poté prošly procesem adaptace na přirozené prostředí. Dalším kritériem pro výběr byla doba od odchodu z AD. Byly osloveny respondentky s dlouhodobým odstupem od adaptačního proce-

su (jako minimální byl zvolen tříletý odstup od odubytování), aby bylo možné zjistit, jak tento proces z hlediska respondentek probíhal. Záměrně byly osloveny a vybrány respondentky, s nimiž autorka této práce osobně profesně pracovala, a tudíž bylo na základě osobní zkušenosti možno předpokládat, že budou při rozhovoru spolupracovat a rovněž, že budou mít k tazatelce důvěru. Z důvodu zachování anonymity bývalých klientek AD nebyly více specifikovány žádné další údaje. Jména všech respondentek byla pozměněna. Respondentky - bývalé klientky AD byly dotazovány pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Počet respondentek byl stanoven na pět osob.

Tabulka 1 Popis respondentek

Číslo respondentky	Věk	Počet dětí	Délka pobytu v AD	Nejvyšší ukončené vzdělání	Současné zaměstnání
p. Eva (R1)	45	3	9 měsíců	základní	uklizečka
p. Žaneta (R2)	37	2	12 měsíců	základní	uklizečka
p. Božena (R3)	31	1	12 měsíců	SOU	nezaměstnaná
p. Renata (R4)	24	1	10 měsíců	základní	MD
p. Helena (R5)	29	3	14 měsíců	základní	MD

4.3.1 Popis respondentek

Respondentka 1 (4 roky od odchodu z AD)

Z prvního manželství má 2 dospělé dcery a z manželství druhého také dceru, která v té době měla 3 roky. Hlavní příčinu rozpadu druhého manželství vidí v tom, že manžel zcela nepřijal dcery z prvního manželství. Před dovršením 18 ti let nejstarší dcery, přikázal manželce, aby se dcera odstěhovala z domu. Paní Eva se s tím nemohla smířit a odmítla vyhovět. Její manžel ale nakonec sám sdělil nejstarší nevlastní dceři, že se musí odstěhovat. Což ona poté učinila. Pro její matku to byl šok. Následovaly tajné schůzky. A mezitím se blížil čas dospělosti druhorozené dcery. A situace se opakovala. Jen s tím rozdílem, že p. Eva už dopředu věděla, co její druhorozenou dceru čeká. Protože se ale nehodlala s touto situací smířit, rozhodla se pro radikální řešení. Vzhledem k tomu, že neměla kam jít, podala si

příhlášku do Azylového domu. Bylo to pro ni velmi těžké rozhodnutí, protože tím, že chránila dceru z prvního manželství, ztrácela domov a jistotu pro nejmladší dceru.

Respondentka 2 (4 roky od odchodu z AD)

Bývalý partner, se kterým žila v pronajatém bytě, ji opustil, když mu oznámila, že je v jiném stavu. Po jeho odchodu měla finanční potíže a nezvládala splácet všechny nutné výdaje včetně pronájmu a dalších nákladů za byt. Z tohoto důvodu byla nucena z bytu odejít a rozhodla se podat si žádost o ubytování v azylovém domě. V době příchodu do azylového domu se starala o 13 ti letého syna a byla těhotná. Asi měsíc po nástupu do AD se jí narodilo druhé dítě.

Respondentka 3 (3 roky od odchodu z AD)

V době před nástupem do azylového domu vychovávala se svým tehdejším přítelem 4 - letého syna. Přítel si našel jinou partnerku a zanechal je zcela bez prostředků v pronajatém bytě. Nevěděla kam jít, protože už nikoho jiného z rodiny neměla a proto využila nabídky pracovnice OSPOD na pobyt v azylovém domě.

Respondentka 4 (5 let od odchodu z AD)

Vyrůstala v dětském domově. V době narození dcery jí bylo teprve 17 let, proto s ní bydlela nejprve v Domově pro nezletilé matky. Poté bydlela v rodině partnera. Pro nevyhovující podmínky v rodině přišla na doporučení OSPODU do azylového domu.

Respondentka 5 (4 roky od odchodu z AD)

V době, kdy bydlela v azylovém domě, byla na mateřské dovolené se svým prvním dítětem. Z domu odešla kvůli svému otci, který pil. Brzy poté otěhotněla, s dítětem zůstala nakonec sama. Protože neměla kam jít a nechtěla se vracet k rodičům, skončila v azylovém domě.

4.4 Metoda polostrukturovaného rozhovoru

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007, str. 159) je rozhovor nejznámější a nejpoužívanější výzkumná technika, nástrojem sběru dat v kvalitativním výzkumu postaveným na vztahu tazatel – dotazovaný. Používá se pro něj také označení hloubkový rozhovor. Hloubkový rozhovor umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jedním ze základních principů kvalitativního výzkumu. Hloubkový rozhovor, se neskládá pouze ze dvou částí, z rozhovoru a přepisu. Celý proces získání dat prostřednictvím této metody sestává z výběru metody, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat a z psaní a prezentace výzkumné zprávy.

Pro získání dat jsme použili metodu polostrukturovaného rozhovoru s matkami, které museli řešit problematiku adaptace na přirozené prostředí po odchodu z azylového domu. Podle Dismana (2002, str. 314) nejde o lehkou výzkumnou techniku, během níž klademe otázky a získáváme odpovědi, ale také aktivně nasloucháme a pozorujeme chování dotazovaného.

4.4.1 Příprava rozhovoru

Jak uvádí Švaříček a Šed'ová (2007, str. 161) „...není nic horšího pro kvalitu získaných dat, než se na rozhovor nepřipravit. Badatel by se měl vybavit teoretickou znalostí zkoumaného prostředí“. Tento základní požadavek je splněn tím, že tazatelka byla po určité období zaměstnána v Azylovém domě a s klientkami pravidelně pracovala. V rámci přípravy polostrukturovaného rozhovoru pak byl vytvořen níže uvedený soubor otázek, které ovšem byly dle potřeby a odpovědí respondentek v průběhu rozhovoru doplňovány.

1. Kam jste odešla bydlet po odchodu z AD?
2. Jakým způsobem jste hledala další bydlení? Pomáhal Vám někdo?
3. Pomohla Vám např. sociální pracovnice, nebo jiný pracovník z AD?
4. Pomáhal vám nějakým způsobem Váš partner, nebo někdo jiný - rodina, přátelé?
5. Měla jste podanou žádost o městský, nebo sociální byt?
6. Kdo Vám pomohl se sepsáním žádosti o přidělení bytu?
7. Jste zaměstnaná? Máte trvalý finanční příjem?
8. Kde teď bydlíte? Z čeho platíte nájem?

9. Myslíte, že pobyt v azylovém domě byl pro Vás přínosem?
10. Využíváte i nadále pomoc nebo poradenství některé pomáhající organizace?
11. Jak hodnotíte svoji současnou situaci? Jste spokojená?

4.5 Průběh sběru dat

Každá potenciální respondentka byla vždy kontaktována osobně a samostatně. Vzhledem k tomu, že se jednalo o matky, se kterými tazatelka v minulosti pracovala v AD, měla každá jednotlivá žádost o rozhovor kladný výsledek. Oslovené respondentky byly seznámeny s cílem výzkumu a byl jim vysvětlen postup spolupráce. Domluvily jsme si dobu a místo, kde bude rozhovor uskutečněn. Poté byly seznámeny s okruhem otázek, na které během rozhovoru budou dotazovány. Tři z oslovených respondentek navrhly jako místo nahrávání svůj domov. Se dvěma byl rozhovor proveden v parku na lavičce. Zároveň byly ujištěny, že rozhovor bude zcela anonymní a současně s nimi bylo dohodnuto, že jejich jména budou pro zajištění anonymity pozměněna.

Po zodpovězení nejasností z jejich strany, byly respondentky požádány o předběžný souhlas k nahrávání na záznamové zařízení mobilního telefonu. Všechny souhlasily a následně tento souhlas vyslovily při samotném nahrávání.

4.6 Způsob zpracování dat

Kódování představuje činnosti, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování byl text jako sekvence rozčleněn na jednotky, kdy jednotkou bylo podle významu slovo, věta či odstavec a každé takto vzniklé jednotce byl přidělen kód (Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 211). Kódy, vzešlé z otevřeného kódování byli seřazeny podle podobnosti nebo jiné souvislosti. Tímto byl vybudován systém oblastí pojmenovaných kategorie. Byly slučovány pojmy - kódy, vztahující se k podobnému jevu. Vzniklo sedm barevně rozlišených kategorií, které spolu s kódy uvádíme níže v tabulce č. 2.

Seznam kategorií s kódy

KATEGORIE	KÓDY
Hledání bydlení, nový začátek	Pocity ze samostatnosti, pohled do minulosti, plány do budoucnosti
Překážky v cestě k samostatnosti	Překonávání překážek, důslednost, vůle k překonávání problémů
Podpora blízkého okolí	Pomoc a zázemí v rodině nebo u přátel
Podpora zvenčí, vzájemná komunikace	Pochopení, podpora, empatie, zkušenosti, vstřícnost
Zaměstnání	Motivace, pracovitost, smysluplnost
Finanční zajištění a nezávislost	Zajištění rodiny, přínos pro nárůst sebevědomí, seberealizace
Současný stav	Hnací síla, impulsy, změny, soběstačnost

Tabulka 2 - Seznam kategorií s kódy

5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Interpretace či spíše v odborné literatuře užívaný pojem analýza získaných dat je podle Miovského (2006, str. 219) oprávněně považována za prakticky nejobtížnější fázi realizace výzkumu. K tomu velmi výrazně přispívá značná míra volnosti výkladu a vliv subjektivity výzkumníka.

1. Kategorie: **Hledání bydlení, nový začátek**

Kódy vedoucí k vytvoření této kategorie: Pocity ze samostatnosti, pohled do minulosti, plány do budoucnosti.

Modře zvýrazněná kategorie, pojednává o tom, jak respondentky vzpomínají a hodnotí období, kdy opouštěly azylový dům, kam se stěhovaly, odcházely a zda se naplnily jejich představy o samostatném bydlení.

Paní Eva uvedla: „*Když jsem bydlela v azyláku, byl problém sehnat nějaké bydlení, protože jak slyšely, že su s malým děckem, tak se těžko něco hledalo*“. Nakonec tato respondentka odešla bydlet do podnájmu. Z rozhovoru s ní bylo patrné, že i po tak dlouhé době si nerada vybavuje začátky samostatného bydlení, které pro ni vůbec nebyly jednoduché. Jelikož její nespokojenost narůstala, rozhodla se situaci řešit a začala si tedy hledat další podnájem. Jak sama říká: „*Tak jsem se naštvála a našla si jiný podnájem*.“ Tento druhý pokus byl úspěšnější a k tomuto novému pronájmu sama respondentka uvádí: „*Pak už jsem to měla všecko v kupě a byla spokojená*.“

Paní Žaneta na stejný dotaz reagovala velmi podrážděně: „*Ani mě to nepřipomínejte, bylo to hrozné! Myslela jsem, že když nemám kam jít a nic se mě nepodařilo najít, tak, že třeba budu moct v azyláku zůstat ještě dýl. Dopadlo to hrozně. Nakonec jsem se opravdu musela vystěhovat. Naši na mě byli strašně naštvaní, protože nakonec jsem musela jít k nim. Do malého bytu, kde ještě s nima byl brácha a do toho já s dvěma děckama*“. Jako by se to stalo včera, tak silně na ni ta vzpomínka zapůsobila. Naštěstí její neutěšená situace netrvala moc dlouho a mohla se s dětmi odstěhovat: „*Nakonec jak jsem říkala o té ubytovně, tak tam teď bydlím. Asi po měsíci, co jsem byla u našich a bylo to k nevydržení, tak nakonec jsem to místo dostala*“.

Oproti respondentce č. 2 naopak paní Božena reagovala zcela klidným a vyrovnaným hlasem: „*To si pamatuju úplně přesně. Šla jsem do dalšího azyláku, protože jsem neměla kam jít*“. Přijala tuto skutečnost a smířila se s ní.

Zbývající dvě respondentky paní Renata a paní Helena měly obě zcela stejné výchozí podmínky, protože jim byl přidělen sociální byt. Přesto ale každá z nich hodnotí danou situaci zcela jiným způsobem. Paní Renata smutně konstatuje: „*Dobře víte, že jsem nakonec dostala ten sociální byt, jak jsem se na něho tak těšila*“. Hned v úvodu rozhovoru je zřejmé, že pohled do minulosti je velmi bolestný.

V porovnání s ní paní Helena na toto období s radostí vzpomíná: „*Já jsem dostala tady ten byt. Od té doby tu jsme.*“

Z odpovědí všech respondentek je jasně patrné, jak rozdílné jsou jejich vzpomínky na odchod z Azylového domu. Je možno i očekávat, že i jejich přístup k řešení dané situace byl celkem odlišný. Všechny oslovené respondentky byly nuceny se potýkat s obdobnou situací a problémy. Je ovšem samozřejmostí, že se s nimi vypořádávaly po svém, tak jak bylo nejpřirozenější pro jejich možnosti a schopnosti. Poslední dvě výše uvedené bývalé klientky se dokonce nacházely v téměř shodné situaci, kdy oběma byl přidělen sociální byt.

2. Kategorie: **Překážky v cestě k samostatnosti**

Kódy vedoucí ke vzniku této kategorie: Překonávání překážek, důslednost, vůle k překonávání problémů.

Zeleně označená kategorie je zaměřena na konkrétní problémy, které musely respondentky překonávat. Odpovědi respondentek byly velmi různorodé.

Respondentka paní Eva například nevěděla jak získat hypotéku, aby si mohla koupit vlastní byt, protože už nechtěla bydlet po podnájmech. Chtěla mít jistotu vlastního bydlení a byla ochotná tomu podřídit vše. Sama k tomu dodává: „*Já jsem dlouho nemohla nijak dostat hypotéku. Já jsem na ni pořád měla malý příjem. Až potom jak jsem pořád chodila a měla schůzky s těma zprostředkovatelama, tak nakonec se mě ozvala jedna paní, dali jsme si schůzku a nakonec to dobře dopadlo, smlouvu mám u Lišky*“.

Paní Žaneta, která řešila spory s rodiči, uvádí: „*Co vám budu povídat, hádky byly na denním pořádku. Navíc jsem neměla ani pořádně kam dát svoje věci, všechno se nám pletlo pod nohama, nic jsem nemohla najít, jak jsem měla všechno v pytlí a v krabicích, no hrůza*“. Ale ani v této vyhocené situaci nechtěla odejít bydlet do jiného azylového domu, i když jí to její okolí doporučovalo. Odmítala na tuto možnost byt' jen pomyslet a sama ji komentuje takto: „*Já jsem nechtěla jít do dalšího města, aby kluk šel do nové školy. Nikoho bych tam*

neznala. A hlavně dojíždět. Vůbec jsem si to neuměla představit. To jsem šla radši k našim, i když to bylo špatné“.

Zajímavostí je, že co je pro jednoho velkým problémem, jiný vůbec neřeší. Protože paní Božena na dotaz k dojíždění, odpovídá: „*Ono to nebylo daleko, asi 20 kilometrů. Tak se to dalo zvládnout. Vždycky jsme přijely a pak, jsem si vyřídila, co bylo potřeba. Nebo jsem zašla i za kamarádkou, co jsme se seznámily v azyláku a naše děcka se kamarádí, protože jsou skoro stejně staří a pak jsme zas jely zpátky*“. Zatímco paní Žaneta se nechtěla stěhovat nikam, kde by musela dojíždět, paní Božena v dojíždění neviděla žádný nepřekonatelný problém.

Paní Renata měla problémy s tehdejším partnerem, který byl agresivní: „*Nejdřív to bylo dobré, zařizovala jsem si, co bylo potřeba. Samé problémy s ním byli, on už asi jiný nebude. Pokaždé chvílku dobré a pak zas na nic. Samé hádky, když neměl peníze, chtěl, abych mu je dala, já jsem sama toho moc neměla. Ale kdyby on se trochu snažil, co já vím. Pak mě začal i bit a to už bylo čím dál horší*“. Situace se nakonec tak vyostřila, že skončila v Azylovém zařízení pro týrané ženy. Ona sama k tomu jen stručně dodává: „*Do toho chráněného bydlení se mě ani moc nechtělo, ale jinak to nešlo*“. **A na dotaz, zda pak už bylo všechno v pořádku, smutně přitakává:** „*Už jsem od něho měla klid, ale jinak, zase nové město, zase já sama*“.

Paní Helena si naopak velmi přála, aby jí její partner byl nablízku a sama na tu dobu vzpomíná takto: „*Já jsem už teda znala toho mého, ale on ještě tehdy nebyl rozvedený, tak za náma jenom dojížděl*“.

3. Kategorie: Podpora blízkého okolí

Kategorie byla tvořena pomocí těchto kódů: Pomoc a zázemí v rodině nebo u přátel

Tato **žlutě** vyznačená kategorie vypovídá o tom, jak respondentky vnímají rodinu a přátele, zda jim jsou nějak nápomocni a v případě potřeby jsou i ochotni je i nějakým způsobem podpořit.

Ze získaných odpovědí je zřejmé, že pokud respondentky mají někoho, ať už se jedná o rodinu, partnera, nebo někoho jiného, je pro ně snadnější vyrovnávat se s různými situacemi při řešení svých problémů.

To dokládá právě i upřímná výpověď paní Evy, která k tomu smutně podotýká: „*Rodiče, to je těžké. Oni na mňa byli aj hodně naštvaní, ted' už je to lepší. Ale já nevím proč pokaždé, když třeba dojdou já, že bych aj potřebovala pohlídat malů, tak oni nikdy nemožů. A já bych to tak potřebovala“!* A vzápětí dodává: „*Někdy je toho na mě opravdu hodně. Ale já su na to tak zvyklá, že su pokaždé na všechno sama. A chlapa já žádného ani radši nechcu. Já pokaždé když si někoho najdu, tak to za nic nestojí. Já přitahuju samé stejné typy“.*

Podobně negativní přístup zpočátku k mužům měla i paní Žaneta: „*S bývalým partnerem už jsem se nevidala, jak zjistil, že budu mět děcko, tak se už ani neozval, ani moc nechce platit“.* Situaci s rodiči hodnotí podstatně lépe a dodává: „*Rodiče mě sice na ulicu nevyhodily, už kvůli děckám, ale ostatní už bylo jenom na mě“.*

I paní Božena stejně jako paní Eva říká: „*Já jsem byla na všechno sama, ono když měli některé ostatní maminy rodinu a i když se ani moc nestýkaly, tak alespoň občas se vidaly, nebo děcka tam zašly, ale co já furt sama“.* A na dotaz zda má přítele, jenom dodává: „*Nikoho nemám a ani si nehledám. Za malým jezdi ten můj bývalý, tak to jsem ráda, ale zpátky bych ho už nechtěla“.*

Paní Renata, která bere pobyty v různých zařízeních už jako běžnou součást svého života, protože ani nic jiného nezná a tak bere pomoc okolí jako přirozenou věc. Otázkou zůstává, jaký vliv, na tuto její opakující se situaci, má častý výběr nespolehlivého partnera. Takový partner místo toho, aby jí poskytl potřebné zázemí a pomoc, které jí tak chybí, je pro ni naopak spíše přítěží. Bývalý partner už ji nevyhledává, nového partnera vidí následovně: „*To já nevím, já to tak neberu, jestli je lepší, nebo ne, ale je bez práce“.*

Paní Helena má zázemí především ve své matce, protože její otec pije a není na něj spolehnutí. Vypomáhají si navzájem: „*Když bylo doma peklo, víte myslím s tatů, tak někdy i přespala“.* A matka zase dceři, například když je potřeba pohlídat vnoučata.

4. Kategorie: Podpora zvenčí, vzájemná komunikace

Kódy, kterými byla tvořena tato kategorie: Pochopení, podpora, empatie, zkušenosti, vstřícnost

Tato **růžově** vyznačená kategorie, má objasnit vnímání podpory respondentek z hlediska pomáhajících institucí a pracovníků, se kterými se setkávají při překonávání překážek. Respondentky tuto nabízenou pomoc oceňují.

Paní Eva, se k tomuto tématu vyjadřuje nejdříve takto: „*Já si vždycky všechno zařídím sama*“, ale například s finanční stránkou jí pomohli v poradně, protože vlastně neměla přístup k penězům. Bývalý manžel, který hospodařil s finančními prostředky, jí přiděloval peníze pouze dle jeho vlastního uvážení na podle jeho názoru nezbytně nutné výdaje, aniž by respektoval její přání. Z tohoto důvodu poradenství uvítala: „*Ještě v domově jsem párkrát byla v poradně, aby mě pomohly s financama, protože všechny peníze měl na starosti bývalý manžel.*“

Paní Žaneta, zase řešila důsledek nevyrovnaných účtů z důvodu nezaplacení poplatků za popelnice. A tím se ocitla v nemožnosti získání sociálního bytu, když si podala žádost o bydlení. Na doporučení sociální pracovníce, tento problém začala řešit: „*Nakonec jsem dala na radu paní sociální, dala si ten kalendář se splátkama a postupně jsem ho zaplatila. Je to pro mě ponaučení. Už si dávám pozor*“.

Paní Božena si je vědoma, že byla nucena vyřešit úskalí nejedné potíže: „*My jsme s paní sociální vždycky probírali co je nového a hlavně, co jako bude dál. Já jsem opravdu nevěděla, co řešit první. Prostě pokaždé jsme postupně řešili jeden problém za druhým. Ono to tak možná nevypadá, ale sama bych to asi nezvládla. Já jsem tenkrát i hodně třeba zhubla. Jak jsem byla vynervovaná. A dost dlouho trvalo, než jsem všechno dala do pořádku*“. Z odpovědi je patrné, jak důležitá je také psychická podpora při postupném zdolávání jednotlivých dílčích problémů. A že někdy pro zlepšení nejen psychického stavu postačí i pocit společného sdílení těchto problémů, pochopení okolí a také jen prostá možnost se tzv. vypovídat.

I u paní Renaty je zřejmé ocenění vstřícného přístupu z řad pracovníků nejen Azylového domu, ale i z jiných institucí, kteří se snaží co nejlépe nasměrovat právě ty, jež tuto podporu nejvíce potřebují. To znamená ty, kteří začínají po odchodu z AD bez podpůrného zázemí rodiny. Sama k tomu dodává: „*Všeci mě pomáhaly, že su jako z děcáku a mám větší šance, když už nikoho nemám. A když viděli z města, že se snažím a starám o malů a na doporučení od vás. Tak nakonec jsem ho dostala*“. Oceňuje i pomoc pracovníků azylového domu: „*Však jste mě všichni pomáhali, vyřizovat všechny ty věci dokola a tak. Sepsat žádost, prostě pokaždé, když jsem třeba i za Váma přišla, tak jste poradily, někdy i něco vytkly, ale mně tam bylo opravdu dobře*“.

Nabízenou pomoc využívala po nástupu do azylového domu i paní Helena, která také nevěděla, jak postupovat při podání žádosti o sociální byt: „*Já jsem vůbec nevěděla, jak to*

chodí. Když jsem přišla na azylák, tak potom jsem si tam podávala tu žádost o sociální byt. To mě poradily, abych to všechno sepsala. Oni i dobře věděli, že můj tata pije a nemožu sa tam vrátit. Oni na sociálce ho znají“.

Z výzkumu bylo zřejmé, že nabízenou pomoc respondentky vnímaly velmi kladně a také ji dle vlastních slov i využívaly. Uvědomily si, že taková příležitost se nemusí opakovat, většina ji uchopila tím správným způsobem a tak mohlo dojít alespoň částečně ke kladnému řešení jejich situace.

5. Kategorie: **Zaměstnání**

Ke vzniku této kategorie vedly tyto kódy: motivace, pracovitost, smysluplnost

V této **šedou** barvou označené kategorii bylo zjišťováno, jaký postoj zaujímaly respondentky při hledání zaměstnání a také při následném uplatnění na trhu práce, a zda je pro ně práce důležitá a tím pádem i získání určité soběstačnosti a možnosti lepšího finančního zázemí a jistoty pro sebe a především pro své děti.

Pro paní Evu byla otázka zaměstnání velmi důležitá. Proto si vytvořila svůj systém, kterým se řídila a především využila každé možnosti, kterou jí její okolí nabídlo: „*Měla jsem svůj systém. Když jsem si vypsalala všechny možné zaměstnání, o kterých jsem věděla a které jsem si zjišťovala a potom jsem každý den chodila, hledala a škrtila to a to, protože jsem hledala práci na jednu směnu“.* Při hledání se nenechávala odradit počátečními neúspěchy a naopak trvale ve svém úsilí pokračovala a nepolevovala: „*Náhoda byla, že jsem jednu došla na azylák a právě se instruktorka ptala mamín, které byly na Úřadě práce na možnost veřejných prací. Oni to nevzaly a já ano. Pak jsem nejdřív makala zadarmo pár dní a pak mě hned vzali. Hned mně daly smlouvu“.*

Podobný přístup, k tak důležité otázce jako je mít práci, má i paní Žaneta: „*Já chodím uklízet. Však víte, že ještě i když jsem byla na azyláku a měla mateřskou, tak jsem si přivydělávala. Já se práce nebojím a kdo chce, vždycky si nějakou najde. Akorát někteří lidi jsou strašní. Víte, oni si myslí, že když jsme cigáni, že neumíme makat. I moji rodiče chodí do práce a brácha taky“.*

Paní Božena má k této kategorii celkem jednoduché vysvětlení: „*Do práce nechodím, to bych ani nemohla, kdo by hlídal malého? Já ho každé ráno odvedu do školy, protože je to daleko a zas ho čekám, když skončí. Na malého беру příspěvek na péči. Víte, jak on chodí*

do té speciální školy. Možná pak jak bude starší, tak to si asi budu muset něco najít“. Opět, jak odpovídá její povaze, přijímá a řeší jednotlivé nástrahy podle aktuálního stavu. Do budoucnosti ale nevyklučuje nutnost hledání zaměstnání.

Naopak sdělení paní Renaty je velmi stručné: *„Já jsem do práce nechodila, jenom jsem měla podporu“.*

Paní Helena na dotaz, zda byla před mateřskou dovolenou zaměstnaná sděluje: *„To ani nešlo, já jsem pokaždé, než mě skončila jedna mateřská, tak hned nastúpila na další. Ale podařilo se mi aspoň si domluvit si cibulu. Chodila jsem tak 3 krát do týdne čistit cibulu. Víte, abych měla nějaké peníze navíc“.*

Respondentky, pro které je otázka zaměstnání velmi důležitá, si uvědomují, že právě tudy vede správná cesta k samostatnosti, nezávislosti a seberealizaci.

6. Kategorie: Finanční zajištění a nezávislost

Kódy, které vedly k vytvoření této kategorie: zajištění rodiny, přínos pro nárůst sebevědomí, seberealizace

Pomocí této **červeně** označené kategorie, bylo zjišťováno, jak se respondentky vyrovnávají s finančními prostředky, které mají k dispozici, zda jim partner vypomáhá, nebo je vše jen na nich...

Hospodaření s penězi hodnotí paní Eva následovně: *„Kdybyste viděla, jak ten byt vypadal. Ale už mám novou koupelnu, záchod i kuchyň je dobrá. Teď sa chystám na podlahy. Já jsem někdy tak unavená. Proto jsem si koupila nejdřív auto, abych nemusela malou tahat na kole, i ty nákupy“.*

Paní Žaneta je ráda, že se jí podařilo vyrovnat se dluhy, které ji velmi trápily: *„Hlavně ty dluhy, že už mám pořešené. To nevím, jak bych dala sama do pořádku“.* Nyní už všechno ostatní zvládá sama, taky hlavně proto, že má zázemí a oporu v novém příteli, kterého si našla.

Svou finanční situaci hodnotí podobně kladně i paní Helena, která se taky spoléhá na pomoc partnera: *„Je to celkem dobré. To víte, že by to mohlo být lepší, ale dá se to. Ono také z mateřské bysme všeci nebyli, že“?*

Otázku peněz vůbec neřešila paní Božena v případě, kdy to bylo důležité pro syna. Především často musela dojíždět, ať už to bylo k logopedce, do speciální školky, nebo při vyřizování úředních záležitostí. Prostě to bylo potřebné, tak ty peníze ušetřila.

Pro paní Renatu, kterou různé životní peripetie nutí se neustále stěhovat, seznamovat se s novým prostředím a neustále něco řešit, znamenají alespoň částečný dostatek financí, kratičkou vzpomínku na lepší časy: „*Je pravda, že tam to bylo dobré, peníze jsme měli, no ale já jsem už pak chtěla zpátky*“.

7. Kategorie: **Současný stav**

Poslední kategorie vznikla na základě těchto kódů: hnací síla, impulsy, změny, soběstačnost

Tato **khaki** kategorie vznikla na základě potřeby zhodnocení aktuální životní situace z pohledu jednotlivých respondentek, jak ji ony vnímají.????

Pro paní Evu bylo nejdůležitější zajistit si, jak sama říká samostatné bydlení: „*Chtěla jsem být ve svém a šla jsem si za tím. Upnula jsem se na to, abych měla svoje*“. I když se jí to podařilo a bydlí ve vlastním bytě, je vidět, že v současné době je ze všech starostí, na které je sama hodně unavená: „*Ale řeknu Vám je to boj. Já jsem někdy tak unavená*“.

Ze svého pohledu hodnotí pobyt v azylovém domě jako nutnost, ale trápí jí postoj dcery: „*Ta prostřední dcera, já na ní vidím, že jí vadí, že jsme tam byli, ale jinak to nešlo. Já opravdu nevím, kam jinam jsem měla jít*“.

Pro paní Žanetu, která po odchodu z azylového domu řešila spory s rodiči, ke kterým se na krátkou dobu přistěhovala. Situace se zlepšila, hlavně poté, co se odstěhovala na ubytovnu, kde je dodnes: „*Ted' už je to všechno lepší, našla jsem si nového přítele. Pokaždé jak mám čas, tak i s děčkama aj s přítelem zajdem k rodičům. Všecko se urovnalo. Oni naši mají rádi svůj klid. Ale na návštěvu, když přijdem, to nás vidí rádi*“.

Kladně hodnotí nynější situaci i paní Božena, která bydlí v pronajatém bytě: „*Stýkám se s kamarádků, ta mě pomáhá. Ted' jsem tak jak to je celkem spokojená*“. Oporu má ve své kamarádce. Už ví, když něco potřebuje, na koho se v případě potřeby obrátit: „*To je právě dobré, že ted' když něco potřebuju, tak se zeptám. Já jsem předtím vůbec nic nevěděla, kam jít*“.

Paní Renata, tak jako už několikrát, začíná úplně znovu. Přišla o dceru, je bez domova, těhotná s novým přítelem, který jí nemůže nabídnout téměř nic: „*Takže nakonec to dopadlo tak, že malů dostala do péče babička (matka bývalého přítele, otce dcery), jinak by skončila v dětském domově jako já. Mám zase podanou žádost, aby mě jak se to narodí, vzali zpátky na azylák, protože jinak o to malé přijdu*“. Její budoucnost je velmi nejistá a proto jen smutně dodává: „*Moc bych se chtěla vrátit, mě už to tak taky nebaví*“.

Naopak paní Helena, která stále bydlí v sociálním bytě, je velmi spokojená. S úsměvem hodnotí počet dětí: „*Ted' už je to naposledy. I ten můj to říkal. Tož uvidíme. Já myslím, že tři děcka už by nám zmohly stačit*“. Protože jí pomáhá partner, je se svou situací velmi spokojená: „*Hlavně jsem ráda, že už s náma bydlí ted' aj ten můj, dřív to tak nebylo, když jezdil ten můj třeba jen na víkendy, nebo tak*“. Víc nepotřebuje.

6 SHRnutí VÝzkumnÉ ČÁSTI

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda a jakým způsobem se podařilo matkám, které přecházely z azylového domu do přirozeného prostředí, adaptovat do běžného života. Prostřednictvím odpovědí, které byly seřazeny do 7 vytvořených kategorií nám respondentky pomocí polostrukturovaného rozhovoru poskytly odpovědi k výzkumným otázkám.

Jakým způsobem probíhal proces adaptace klientek azylového domu na běžné prostředí?

Základní otázkou pro matky s dětmi po odchodu z azylového domu bylo: „Kam jít ?“. Převážná většina z nich totiž neměla dostatek finančních prostředků k zajištění vlastního bydlení. Ukončení pobytu a následný odchod do běžného prostředí byl komplikován nedostatkem pro ně přístupných bytů. Pouze dvě z oslovených respondentek měly přechod jednodušší v tom, že se jim podařilo získat bydlení v obecním sociálním bytě. Zejména proto byl pro ně přechod do přirozeného prostředí jednodušší, což vyplynulo i z jejich odpovědí.

Jaké problémy musely klientky řešit po odchodu z azylového domu?

Každá z uvedených respondentek řešila různé překážky na samotném počátku svého samostatného života, ale i v dalším období. Jedna z nich řešila problém plnění svého snu – vlastního bydlení a s tím související financování koupě bytu. Jiná zase po odchodu z AD odešla k rodičům, což však vedlo k výraznému narušení jejich vzájemného vztahu. Toto se zlepšilo až po jejím odstěhování na ubytovnu. Nejzávažnějším problémem jiné respondentky, která sice měla po odchodu z AD samostatné bydlení, bylo agresivní chování jejího partnera. Problémy respondentek byly tedy velmi různorodé.

Zda a jakým způsobem byli při procesu nápomocni příbuzní a přátelé?

Z výzkumu vyplynulo, že u dvou respondentek byla rodina skutečně nápomocna v procesu adaptace po odchodu z AD. Další bývalá klientka oceňovala zejména podporu přítelkyně. Jiná respondentka zpočátku nemohla s podporou přátel a rodiny počítat. Teprve po zajištění vlastního bydlení se jejich vztahy zlepšily. U poslední respondentky, pocházející z dětského domova, byla absence podpory blízkých osob nejviditelnější. Nejen, že nemá rodinu, ale i její bývalý partner byl pro ni přítěží.

Zda a jakým způsobem byly při procesu adaptace nápomocny spolupracující organizace?

Všechny respondentky uvádí, že pobyt v AD pro ně byl více či méně přínosem. Oceňovaly jak poradenství, tak i obecně možnost mít se na koho obrátit. Ne všechny respondentky měly jasnou představu, jak vyřizovat různé administrativní úkony potřebné například k vyplnění úředních dokumentů. První z respondentek potřebovala pomoci s finančními záležitostmi, jelikož tuto oblast měl na starosti výhradně bývalý manžel. Situaci s financemi řešila i druhá respondentka, avšak tato s pomocí sociální pracovnice AD řešila dluhovou problematiku. Další respondentka byla velmi nezkušená při vyřizování úředních záležitostí. Proto jí při podání žádostí o potřebnou sociální podporu pomohla pracovnice OSPODu. Asistenční služby pracovníků SAS využila jiná respondentka k zajištění chráněného bydlení. Poslední respondentce pak pomohli pracovníci AD s podáním žádosti o ubytování v sociálním bytě.

Zjistit aktuální životní situaci klientek zejména z důvodu posouzení míry úspěšnosti adaptace.

Jedním z důvodů výběru respondentek byl i poměrně velký časový odstup od doby pobytu v AD. Tento faktor byl záměrně stanoven, aby bylo možno posoudit, zda proces adaptace není úspěšný pouze z krátkodobého hlediska. Téměř u všech respondentek (s výjimkou jediné) byla patrná jejich spokojenost se současnou situací, jelikož se jim podařilo svoji situaci zčásti či zcela vyřešit. Některé mají trvalé zaměstnání a vlastní bydlení, některé jsou v dlouhodobém pronájmu, některé zase navázaly nový partnerský vztah. Zejména od těchto jejich pohledů se poté odvíjí i případná spokojenost.

6.1 Doporučení pro praxi

Na základě všech teoretických podkladů použitých při tvorbě této bakalářské práce a také, a to zejména, v souvislosti s fakty zjištěnými ve výzkumné části práce je potřebné přemýšlet nad tím, co je možné zlepšit v rámci procesu adaptace matek na přirozené prostředí po jejich odchodu z azylového domu.

Důležitým faktorem je, aby sociální pracovníci AD již během pobytu velmi pečlivě sledovali schopnosti jednotlivých klientek, a to v klíčových oblastech, jež budou hrát roli v životě klientek po odchodu z AD. Mělo by docházet průběžně při práci s klientkami k hodno-

cení jejich schopností v oblastech péče o dítě, vedení domácnosti, orientace ve společnosti, finanční gramotnost.

Takové hodnocení poté může být podkladem k dalšímu jednání s klientkou ve smyslu rozvíjení těch schopností a znalostí, jež jsou vyhodnoceny jako nedostačující. Individuálně poté může být práce s klientkou zaměřena například více na zlepšení finanční gramotnosti a méně na péči o dítě a vedení domácnost, jelikož bude z prvotních zjištění a hodnocení patrné, že tyto schopnosti jsou uspokojivé. U další klientky však může být situace opačná. Rovněž může po takovém zhodnocení být klientce doporučeno absolvovat například rekvalifikační kurs, jelikož bude během práce s ní patrná dobrá úroveň obecných znalostí či znalostí v nějakém oboru. U jiné klientky naopak bude patrné, že absolvovat takovýto kurs by bylo nad její schopnosti.

Ke zlepšení individuálního přístupu ke klientkám a z toho plynoucí možnosti práce s každou jednotlivou z nich by bylo vhodné, aby každá sociální pracovnice AD měla tzv. „na starosti“ konzultační činnost vždy jen s určitým počtem klientek. K tomu je však nutné, aby i počty těchto pracovnic byly úměrné počtu klientek v AD. Kapacity jednotlivých azylových domů jsou totiž rozdílné. S tím také souvisí zabezpečení dlouhodobého financování těchto služeb. Pokud by se podařilo zabezpečit, aby každá pracovnice měla například v péči 2 klientky, byla by zajisté hloubka poznání o klientce mnohem větší, než při vyšším počtu.

Rovněž by měla existovat možnost informovanosti o dalším osudu klientek po odchodu z AD. Toto by vyžadovalo předběžný souhlas klientky s takovýmto úkonem a její aktivní spolupráci i po odchodu z AD. Klientka by například po určitém období (1 až 3 roky podle individuální domluvy s ní) navštívila AD, v němž pobývala. V rámci neformálního rozhovoru by pak bylo možné zjistit, jak byl její přechod úspěšný. Na základě takto průběžně doplňovaných znalostí a dat o životě bývalých klientek by poté mohli pracovníci AD analyzovat svou předchozí práci s klientkami a přijímat potřebné úpravy pro svou práci budoucí za účelem zlepšení adaptačního procesu klientek.

Rovněž je potřebné, aby se příslušné instituce zaměřily na rozvoj sociálního bydlení, neboť zlepšení neutěšené situace v oblasti bytové politiky pro sociálně slabé matky s dětmi by velmi napomohla v jejich úspěšné adaptaci na přirozené prostředí.

Takovýto přístup ke klientkám jak v samotných AD, tak i ze strany příslušných institucí se poté zajisté promítne i do zlepšení adaptace na přirozené prostředí po odchodu z AD.

7 ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme si jako základní cíl stanovili zjistit, zda a jakým způsobem se podařilo matkám s dětmi, které přecházely z azylového domu do přirozeného prostředí, adaptovat do běžného života. Rovněž jsme na základě zjištěných skutečností chtěli navrhnout, co je možné v rámci procesu adaptace matek na přirozené prostředí po jejich odchodu z azylového domu vylepšit tak, aby byl tento proces co nejúspěšnější.

V teoretické části jsme se tedy zabývali zčásti obecnějšími oblastmi souvisejícími s tématem bakalářské práce zčásti pak i oblastmi konkrétnějšími. Proto jsme tuto teoretickou část rozčlenili na tři základní kapitoly.

První kapitola se zabývala problematikou rodiny a jejich funkcí. Rodinné zázemí totiž bývá jak mechanismem negativním, který může problémy člověka spustit, tak i mechanismem pozitivním, který může člověku při řešení problému výraznou měrou pomoci.

Druhá kapitola je pak zaměřena na současnou pomoc lidem v obtížných životních situacích v České republice z hlediska existence řady různých zařízení, služeb a institucí. Rovněž byly vymezeny například základní legislativní rámce těchto organizací a služeb.

Ve třetí kapitole jsme se pak již konkrétněji zabývali problematikou samotného procesu adaptace matek s dětmi na přirozené prostředí, ale také například bližší definicí toho, co vlastně je prostředím přirozeným a co prostředím sociálně – znevýhodněným.

Rovněž i praktická část byla realizována tak, aby naplnila cíl této bakalářské práce. Z tohoto důvodu byl naplánován a proveden výzkum mezi matkami, které v domovech pobývaly a řešily proces adaptace na přirozené prostředí. Jako základní forma výzkumu byla zvolena forma kvalitativní. V rámci této formy bylo osloveno celkem 5 matek - bývalých klientek azylového domu. Tyto byly pomocí polostrukturovaného rozhovoru dotazovány tak, aby bylo možno zjistit několik základních skutečností. První, zda pobyt v azylovém domě klientky vnímaly jako pomoc a podporu v rámci řešení obtížné životní situace. Dále bylo zjišťováno, jak byla realizována podpora matek na život mimo azylový dům ze strany příbuzných a přátel a také zda byly při procesu adaptace nápomocny spolupracující organizace. Rovněž bylo při rozhovoru zjišťováno, jaký je aktuální stav bývalých klientek z hlediska bytové situace, zaměstnanosti, rodičovského a partnerského života.

Každý rozhovor byl nahráván na záznamové zařízení mobilního telefonu a následně doslovně přepsán. Poté byla data z rozhovoru zpracována, a to pomocí kódování, kdy bylo vytvořeno 7 kategorií. Tyto byly následně vyhodnoceny.

Z výzkumu vyplynulo, že prostor pro zlepšení procesu adaptace matek na přirozené prostředí je zejména v oblasti zvýšené individuální práce s každou z nich. Také by měla existovat zpětná vazba klientek na přístup pracovníc azylového domu, v němž pobývaly. To znamená, že pro zlepšení procesu adaptace, by pracovníce AD měly s časovým odstupem informace přímo od bývalých klientek o tom, jak probíhalo jejich zařazení do přirozeného prostředí.

Seznam použité literatury:

- [1] BAŠTECKÁ, Bohumila, 2003. *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-550-4.
- [2] BECHYŇOVÁ, Věra a KONVIČKOVÁ, Marta, 2008. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-392-5.
- [3] BENDL, Stanislav, 2004. *Neukázněný žák: cesta institucionální pomoci*. Praha, ISBN 80-86642-36-4.
- [4] DISMAN, Miroslav, 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0139-7.
- [5] DUNOVSKÝ, Jiří, 1999. *Sociální pediatrie, vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing, ISBN 80-7169-254-9.
- [6] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-1168-3.
- [7] HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0219-6.
- [8] GIDDENS, Anthony, 2001. *Sociologie*. Praha: Argo, ISBN 80-7203-124-4.
- [9] JANDOUREK, Jan, 2012. *Slovník sociologických pojmů*. Grada Publishing, ISBN 978-80-3679-2.
- [10] JANKOVSKÝ, Jiří, 2003. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, ISBN 80-7254-329-6.
- [11] KAHOUN, Vilém a kolektiv, 2007. *Vybrané kapitoly k sociální práci, Sociální práce II*. Triton, ISBN 978-80-7387-064-5.
- [12] KAPPL, Miroslav, 2013. *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež* In: MATOUŠEK, Oldřich et al. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0366-7.
- [13] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-383-3.
- [14] KRAUS, Blahoslav a POLÁČKOVÁ, Věra, 2001. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, ISBN 80-7315-004-2.
- [15] KREBS, Vojtěch a kolektiv, 2002. *Sociální politika*. Vydání, ASPI Publishing, ISBN 80-86395-33-2.
- [16] MAREŠ, Petr, 1998. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, ISBN 80-901-424-9-4.

- [17] MASÁKOVÁ, Václava, 2011. *Podoba současných rodin. In Sborník studií: Rodiče, děti a jejich problémy.* Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ISBN 978-80-904920-1-1.
- [18] MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk, 1994. *Děti, rodina a stres.* Praha: Galén, ISBN 80-85824-06-X.
- [19] MATOUŠEK, Oldřich, KOLÁČKOVÁ, Jana, KODYMOVÁ, Pavla (eds), 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi.* Vydání 2, Praha: Portál, ISBN: 978-80-7367-818-0.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce.* Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0366-7.
- [21] MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť.* Praha: SLON, ISBN 80-86429-1-9.
- [22] MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce,* Vydání 2, Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-368-0.
- [23] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu,* Grada Publishing, ISBN: 80-247-1362-4.
- [24] NAKONEČNÝ, Milan, 1997. *Sociální psychologie.* Academia: Praha, ISBN 80-0690-7.
- [25] NAKONEČNÝ, Milan, 2003. *Úvod do psychologie.* Academia: Praha, ISBN 80-0993-0.
- [26] NOVOSAD, Libor, 2004. *Základy teorie a metod sociální práce II. díl.* Liberec, ISBN 80-7083-890-6.
- [27] SOKOL, Jan, 2002. *Filosofická antropologie. Člověk jako osoba.* Praha: Portál, ISBN 80-7178-627-6.
- [28] ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ Naděžda a kol., 2011. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence.* Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-690-2.
- [29] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-313-0.
- [30] PAULÍK, Karel, GREGOR, R., 2002. *Problém, problémová situace.* FF OU: Ostrava, ISBN 80-7042-9.

- [31] PALÁN, Zdeněk, 2002. *Lidské zdroje - Výkladový sborník*, Praha: Academia, ISBN 80-200-0950-7.
- [32] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-3470-5.
- [33] TOMEŠ, Igor, 2010. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, ISBN-978-80-7367-680-3.
- [34] VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-414-4.
- [35] NAVRÁTILOVÁ, Jitka, 2013. *Azylové domy pro matky s dětmi*. In: MATOUŠEK, Oldřich et al. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0366-7.

Internetové zdroje:

Koncepce včasné péče o děti ze socio-kulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání. [online] [cit.2.8.2006] Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/Files/PDF/INtextkonceptevcasnepece.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Sociální práce a sociální služby*.

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/18661#sspd>

Štěpán Moravec. *Nástin problému sociálního vyloučení romských populací*. [online] [cit. 2.8.2006] Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_67_1.pdf

Zákon č. 108/2008 Sb., o sociálních službách, v platném znění, Dostupný z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/obcan/>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, v platném znění. Dostupný z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/obcan/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AD	Azylový dům
IP	Individuální plán
SAS	Sociálně – aktivizační služby
OSPOD	Orgán sociálně – právní ochrany dítěte
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ÚP	Úřad práce
Tj.	To je
Tzv.	Tak zvaně

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Popis respondentek.....str. 38

Tabulka 2 - Seznam kategorií s kódy.....str. 42

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: Rozhovory s bývalými klientkami azylového domu

PŘÍLOHA P I: ROZHOVORY S BÝVALÝMI KLIENTKAMI AZYLOVÉHO DOMU

DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE ROZHOVORU S RESPONDENTKOU 1

paní EVA, 45 let, základní vzdělání, 4 roky od odchodu z AD

Dobrý den. Jsem ráda, že Vás po delší době opět vidím.

Nejdříve bych Vás chtěla ujistit, že náš rozhovor bude zcela anonymní. Souhlasíte, abych si náš rozhovor nahrávala?

R1: To víte, že souhlasím.

Děkuji.

T: Kam jste odešla bydlet po odchodu z azylového domu?

R1: Odešla jsem do podnájmu, který jsem si našla v novinách. Když jsem bydlela na azylovém domě, byl problém sehnat nějaké bydlení, protože jak slyšeli, že su s malým děckem, tak se těžko něco hledalo. Tento teda ale byl ochotný, nechal mě tam za 7 000,- Kč bydlet.

T: Pomáhal Vám někdo s hledáním nového bydlení?

R1: Víte, já jsem si četla v novinách a tak různě jsem hledala po inzerátech, kde co je volné.

T: Na jak dlouho jste měla smlouvu?

R1: Na jeden rok. Ale pronajímatel se začal chovat „hnusně“. Zjistil, že su takové slabé sousto, protože su s malým děckem a za 3 měsíce došel, že to chce zvýšit na 7 500,- Kč. Já jsem se naštvála. Nechal mě byt v havarijním stavu, stalo se, že třeba celou noc tekl záchod, já jsem vůbec nevěděla co s tím, co mám dělat a on to pak ještě chtěl zaplatit. Tak jsem se naštvála a našla si jiný podnájem. Znovu přes inzerát, ale protože jsem si mezitím našla práci, tak jsem hledala, aby to bylo blíž.

T: Jste zaměstnaná? Jak se vám podařilo sehnat zaměstnání?

R1: Měla jsem svůj systém. Kdy jsem si vypsala všechny možné zaměstnání v místě bydliště, o kterých jsem věděla a které jsem si zjišťovala a potom jsem každý den chodila, hledala a škrtila to a to, protože jsem hledala práci na jednu směnu. Už jsem jednu měla vyhlédnutu, ale náhoda byla, že jsem jednu došla na azylový dom a právě se instruktorka ptala ma-

min, které byly na úřadě práce na možnost veřejných prací. Všem to nabídla, ale oni to odmítly. Pro ně to mělo význam, ale já jediná jsem byla v té době na mateřské dovolené. Přesto oni to nevzaly, já ano. Hned další den jsem si vzala od sociální pracovnice kontakt a domluvila si schůzku. A pak jsem nejdřív byla zadarmo pár dní, makala jsem tam a pak mě hned vzali. Hned mně daly smlouvu. Já jsem odešla z mateřské přímo do té práce. Jenom asi 14 dní jsem mezitím byla na úřadě práce, ale potom, jak jsem nastupila, tak jsem se odhlásila.

T: A bydlela jste pořád v tom druhém podnájmu?

R1: V tem novém podnájmu to už ale bylo lepší. Sice jsem taky platila 7 500,- Kč, ale měla jsem blízko do práce a hlavně pro malů školku. A ještě s náma bydlela prostřední dcera. Pak už jsem to měla všechno v kupě a byla spokojená. A kúsek naproti i nejstarší dcera, která mě i vypomáhala s hlídáním.

T: Jak dlouho jste bydlela v tom druhém podnájmu?

R1: Tam jsem byla asi 1 a půl roku a potom už jsem si koupila tento byt. Já jsem dlouho nemohla nijak dostat hypotéku. Já jsem na ni pořád měla malý příjem. Až potom, jak jsem pořád chodila a měla schůzky s těma zprostředkovatelama, tak nakonec se mě ozvala jedna paní, dali jsme si schůzku a nakonec to dobře dopadlo. Smlouvu mám u „Lišky“ a 19 roků to budu splácet.

T: A máte nižší výdaje na bydlení, když je ten byt už váš a nejste v pronájmu?

R1: Mám. Já když jsem se nastěhovala, tak jsem si radši dala vyšší poplatky na energie, ale pak jsem zjistila, že je to zbytečně moc, tak jsem to snížila, ale teď už je to dobré. Teď všechny poplatky mám asi tak 8 – 8 500,- Kč, ale je to moje, splácím si svůj byt.

Víte, ještě když jsem byla v tom prvním podnájmu, tak jsem jednu udělala tu blbost, že jsem bývalého manžela pozvala dál, aby viděl, jak bydlíme a že malá se má dobře a nijak nestrádá. On se jenom tak rozhlédl a zeptal se, kolik platím. Když jsem mu to řekla, nabídl mě, že za 5 500,- Kč, sa možu nastěhovat zpátky, My jsme bydleli ve velikém rodinném domě, ale byl jeho, já jsem se k němu přistěhovala, nikoho nezajímá, že jsme ho spolem dostavěli. A když jsem se ho zeptala, jestli by mohly chodit holky na návštěvu, tak on řekl, že ne, že na to není ještě připravený. Já jsem ho ještě pořád měla ráda, a kdyby kývl, že ano, já bych se asi nastěhovala nazpátek. Ale já vím, že by to asi bylo stejné, jak předtím, ale já už bych asi nikdy neměla silu odejít znovu. Tak jsem radši, že je to takto.

Já jsem ani nikdy nechtěla žádný městský byt, nebo tak nějak. Sice jsem si žádost i podala, ale když to nevyšlo, tak mě to nevadilo. Chtěla jsem být ve svém a šla jsem si za tím. Upnula jsem se na to, abych měla svoje. Kdybyste viděla, jak ten byt vypadal. Ale už mám novou koupelnu, záchod, i kuchyň je dobrá. Teď sa chystám na podlahy. Ale řeknu vám je to boj. Já jsem někdy tak unavená... Proto jsem si radši koupila nejdřív auto, abych nemusela malou tahat na kole, i ty nákupy.

T: Využíváte ještě nějaké služby, třeba poradny, nebo SAS?

R1: Ne, já si vždycky všechno zařídím sama. Ještě v domově jsem párkrát byla v poradně, aby mě pomohly s financama, protože všechny peníze měl na starost bývalý manžel. Ale teď už ne, teď si vystačím sama.

T: A máte někoho, s kým se třeba poradíte, když něco potřebujete? Rodiče, přítele, kamarádku?

R1: V práci mám jednu kolegyni, tak s ní si povykládám, ale že bych si od ní nechala radit, tak to ne. No starší dcery, ty nemůžu zatěžovat, ale třeba smě pomáhají s hlídáním té nejmenší, ale taky už mají svoje. A chlapa já žádného ani nechcu. Já pokaždé, když si někoho najdu, tak to za nic nestojí. Já přitahuju samé stejné typy. Radši se ani o tom nebudu bavit. No a rodiče, to je těžké. Oni na mňa byli aj hodně našťvaní, teď už je to lepší. Ale já nevím, proč, pokaždé, když třeba dojdu já, že bych aj potřebovala pohlídat, tak oni nikdy nemožú. A já bych to tak potřebovala!!Někdy je toho na mě opravdu hodně. Ale já su na to tak zvyklá, že su pokaždé na všechno sama.

T: Myslíte, že pobyt v azylovém domě byl pro vás přínosem?

R1: Tak to určitě ano, v některých věcech. Hlavně, já jsem neměla to bydlení, naši na mně byli našťvaní, no a teď ta prostřední dcera, já na ni vidím, že jí vadí, že sme tam byli, ale jinak to nešlo.

T: A bylo něco, s čím jste tam byla nespokojená?

R1: No, mně tam třeba vadilo, jak některé, celý den jen seděli a jenom kůřily, práci si nehledaly a ještě pomlůvaly. Já jsem se s nima nikdy moc nebavila, teda alespoň s některýma...

Ale zas na druhů strany, já opravdu nevím, kam jinam jsem měla jít.

Tak Vám děkuji za rozhovor. Přeji Vám, ať se vám daří. Nashledanou.

DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE ROZHOVORU S RESPONDENTKOU 2

paní ŽANETA, 37 let, základní vzdělání, 4 roky od odchodu z AD

Dobrý den. Jsem ráda, že Vás po delší době opět vidím.

Nejdříve bych Vás chtěla ujistit, že náš rozhovor bude zcela anonymní. Souhlasíte, abych si náš rozhovor nahrávala?

R2: Souhlasím.

Děkuji.

T: Kam jste odešla bydlet po odchodu z azylového domu?

R2: Ani mě to nepřipomínejte. To bylo hrozné! Myslela jsem, že když nemám kam jít a nic se mě nepodařilo najít, tak, že třeba budu moct, v AD zůstat ještě dýl. Ale dopadlo to hrozně. I když jsem měla na krku dvě děcka, tak jsem se nakonec opravdu musela vystěhovat. Já jsem si opravdu myslela, že když mám malé děcko a nejsou se mnou problémy, všechno si plním, mám v bytě čisto a pořádek, starám se, že tam budu moct byt dýl. Bylo to strašné. Naši na mě byli strašně naštvaní, protože nakonec jsem musela jít k nim. Do malého bytu, kde ještě s nima byl brácha a do toho já s dvěma děckama. Co vám budu povídat, hádky byly na denním pořádku. Navíc jsem neměla ani pořádně kam dát svoje věci, všechno se nám pletlo pod nohama, nic jsem nemohla najít, jak jsem to měla všechno v pytli a v krabicích, no hrůza. Radši na to ani už nechcu vzpomínat.

T: Jakým způsobem jste hledala další bydlení?

R2: No hlavně jsem se ptala známých, ale nikdo o ničem nevěděl. Ono je to těžké, když nemáte moc peněz, na všechno jsem byla sama.

T: Pomohla Vám například sociální pracovnice, nebo jiný pracovník z AD?

R2: To zas ano, tam byla ochotná sociální a pokaždé, když jsme měli spolu schůzku, tak mě říkala, ať si hledám bydlení, čtu inzeráty, že už se mně blíží doba odchodu, ale nebylo to jednoduché. Já jsem v té době byla na mateřské, nebylo moc času a pokaždé jsem neměla hlídání, abych mohla někam pořádně chodit se ptát. Navíc každý chtěl dopředu zálohu a to jsem neměla, že.

Ještě mě říkaly i jiné maminy z azyláku, že bych mohla jít do dalšího azyláku, ale to já už jsem nechtěla. Sice tak některé už bydlely, ale já jsem nechtěla jít do dalšího města, aby

kluk šel do nové školy. Nikoho bych tam neznala. A hlavně dojíždět. Vůbec jsem si to neuměla představit. To jsem šla radši k našim, i když to bylo špatné.

T: Měla jste podanou žádost o městský, nebo startovací byt?

R2: No měla, ale já jsem tušila, mě na to pořád upomínala paní sociální, že ho nedostanu, protože jsem měla nějaké dluhy u města za nezaplacené popelnice. Ona říkala, že když má někdo dluhy u města, tak je to problém. Že to nesmím nechat být a začít s tím něco dělat. Však to tak nakonec i dopadlo. Nic mě nedali a to dostala byt i kdejaká, co se ani o děcka moc nestará.

T: Kdo vám pomáhal se sepsáním žádosti o přidělení bytu?

R2: No instruktorka z azyláku. Nejdřív jsem si přinesla ten papír z bytovky a pak jsme se domluvili, kdy budu mít čas a pak co jsem nevěděla, mě pomohla dopsat. No ale nakonec ještě paní sociální zavolala na ubytovnu, kde jsem věděla, že tam bydlí známá, ale tam tehdy nebylo zrovna nic volného. Ale i tam jsem tu žádost napsala, protože paní sociální říkala, že ji tam mám taky napsat.

T: Pomáhal Vám nějakým způsobem partner, nebo někdo jiný z rodiny?

R2: Už jsem Vám říkala, že jsem na všechno byla sama. S bývalým partnerem už jsem se nevidala, jak zjistil, že budu mít děcko, tak se už neozval, ani moc nechce platit. No a nikdo jiný o ničem nevěděl, kam bych mohla jít. No a rodiče mě sice na ulicu nevyhodily, už kvůli děčkám, ale ostatní už bylo jenom na mě. Však jsem si i vyslechla, co vám budu povídat.

T: Jste zaměstnaná? Jak se vám podařilo sehnat zaměstnání?

R2: Já chodím uklízet. Však víte, že ještě i když jsem byla na azyláku, a měla mateřskou, tak jsem si přivydělávala. Já se práce nebojím a kdo chce, vždycky si nějakou najde. Akrát někteří lidi jsou strašní. Víte, oni si myslí, že když jsme cigáni, že neumíme makat. Ale já však to víte, že jsem měla i na azyláku čisto. Jsem tak zvyklá z domu. I moji rodiče chodí do práce a brácha taky.

Právě teď jsem hodně naštvaná, co byste řekla, že na mě si zasedla jedna ženská, že špatně uklízím a kdesi cosi. Ale to vůbec není pravda. Já jsem chodila i domů uklízet k jedné starší paní, co měla svoje děcka daleko a pokaždé se mnou byla spokojená! Nikdy si nestěžovala.

T: Jak dlouho jste bydlela u rodičů?

R2: Asi tak měsíc. Naštěstí. Však jsem vám už říkala, že to tam bylo k nevydržení. Bylo nás tam už moc.

T: Kam jste potom odešla?

R2: No nakonec jak jsem říkala o té ubytovně, tak tam teď bydlím. Asi po měsíci co jsem byla u našich a bylo to už tam k nevydržení, tak nakonec jsem tam to místo dostala. Já jsem v té době ještě někdy zašla na azylák a tam mě řekli, ať se pořád chodím ptát a nevzdávám to, že se musím snažit hledat dál. Nakonec to vyšlo.

T: Na jak dlouho máte smlouvu?

R2: Nejdříve jsem ji měla pokaždé na tři měsíce a teď ji mám vždycky na půl roku.

T: A co ten dluh u města, za popelnice, už jste ho zaplatila?

R2: Už dávno. Už nevím přesně, jak dlouho jsem to splácela, ale nakonec jsem dala na radu sociální, dala si ten kalendář se splátkama a postupně jsem ho zaplatila. Je to pro mě ponaučení. Už si dávám pozor.

T: Jak to teď máte s penězi, Vycházíte s nima?

R2: Teď už je to všechno lepší. Malá je větší, ale hlavně našla jsem si nového přítele, který mě i pomáhá a bydlí s náma. Hned je to všechno takové jinačí, když jsem s ním. On je hodný, má taky práci a dokonce i starší syn s ním celkem vychází.

T: A co rodiče, navštěvujete se?

R2: To víte, že ano. Pokaždé jak mám čas tak tam i s děčkama aj s přítelem zajdem. To už je docela dávno, tenkrát, hned jak jsem se pak odstěhovala na tu ubytovnu, tak se zas všechno urovnalo. Ono naši už mají rádi svůj klid. Ale na návštěvu, když přijdem, to nás vidí rádi.

T: Využíváte ještě nějakou pomoc některé pomáhající organizace?

R2: To ne, já jsem jenom potřebovala sehnat bydlení, tak tenkrát jsem byla ráda, když mně poradily, ale jinak já vím, že teď už si musím dávat pozor.

T: Myslíte, že pobyt v azylovém domě byl pro vás přínosem?

R2: V něčem určitě ano.

T: V čem třeba například? Vzpomenete si?

R2: Hlavně ty dluhy, že už mám pořešené. To nevím, jestli bych dala sama popořádku“. A hlavně, jak se narodila malá, tak když jsem s něčím potřebovala poradit, nebo i s věcmi pro ni. Třeba ty věci ze šatníku, to byla opravdu velká pomoc. To je moc dobře, že když něco někdo už nepotřebuje, tak to donesl a my pak jsme si to mohly vzít.

T: A bylo něco, co vás zklamalo, nebo vám tam vadilo?

R2: Hlavně jsem si myslela, že když tam budu, tak dostanu ten sociální byt, protože se říkalo, že když tam někdo bydlí, že ho může dostat. Tak to jsem byla i naštvaná, když jsem ho nedostala.

Ale teď jsem celkem spokojená, mám přítele, bydlíme spolu a práci mám jak jsem říkala. Jenom možná, kdyby ten kluk občas tak neodmlouval, ale jinak je to dobré.

Děkuji za rozhovor.

DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE ROZHOVORU S RESPONDENTKOU 3

paní BOŽENA, 31 let, vyučená, 3 roky od odchodu z AD

Dobrý den. Jsem ráda, že Vás po delší době opět vidím.

Nejdříve bych Vás chtěla ujistit, že náš rozhovor bude zcela anonymní. Souhlasíte, abych si náš rozhovor nahrávala?

R3: Ano, souhlasím.

Děkuji.

T: Kam jste odešla bydlet po odchodu z AD?

R3: No, to si pamatuju přesně. Nakonec jsem šla do dalšího azyláku, protože jsem neměla kam jít. Ono to strašně rychle uteklo. Já jsem si myslela, že to tam bude stejné. Mně se tam u vás líbilo.

A co jiného mě zbývalo? A hlavně bylo to blízko, já už jsem nechtěla jít někam daleko. S malým jsem chodila k logopedce a pak nastoupil do speciální školky. Nechtěla jsem, aby si musel znovu na všechno zvykat.

A hlavně pořád za malým jezdil jeho tatka, můj bývalý partner, víte? Malý je na něho zvyklý, takže kdybychom šli zas někam moc daleko, kdoví jak by to dopadlo, jestli by třeba jezdil.

T: Jakým způsobem jste si hledala další bydlení, pomáhal Vám někdo např. sociální pracovníce?

R3: Já jsem to měla takové složitější, protože jsem přišla z jiného města a to jsem ještě dojížděla do toho původního města, kde jsem bydlela předtím. Takže když bylo něco potřeba, jezdila jsem tam.

A pak na azyláku, mě zase pomáhala paní sociální ty ostatní věci.

T: Takže co se týkalo, třeba při hledání dalšího bydlení Vám pomáhali na Azylovém domě?

R3: Ano, my jsme s paní sociální vždycky probírali co je nového a hlavně, co jako bude dál. Já jsem opravdu nevěděla co řešit první. Prostě pokaždé jsme postupně řešili jeden problém za druhým. Ono to tak možná nevypadá, ale sama bych to asi nezvládla. Já jsem tenkrát i hodně třeba zhubla. Jak jsem byla vynervovaná. A dost dlouho trvalo, než jsem všechno postupně dala do pořádku.

T: A co jste řešila v tom původním místě bydliště?

R3: No hlavně jsem si tam jezdila, pro mateřskou a tyto věci okolo peněz. A pak už jsem na doporučení paní sociální vyřizovala vše, abych to měla převedené na jedno místo. I tu sociálku, mateřskou.

T: A měla jste podanou žádost třeba o městský, nebo sociální byt?

R3: To víte, že měla, ale protože k vám, teda na ten první azylák jsem přišla úplně z jiného města, tak z toho nakonec sešlo. Protože přednost dostali vždycky první ti místní. Ono se to tak prý dělá, že kdo je z místa bydliště, tak má přednost. I když, říkali, že pokaždé to tak není, že třeba ten kdo má víc dětí, má přednost. To já nevím, podle čeho se to přiděluje.

T: Pomáhal Vám někdo se sepsáním žádosti, nebo jste to zvládla sama?

R3: To mně pomohl někdo od vás. Ale už si přesně nepamatuju, kdo to byl. Možná i vy?

T: To nevdí.

R3: Mě už některé věci i vypadli z hlavy, jak přesně to bylo, ale vím, že pak už to bylo jednodušší, když jsem to měla vyřízené v jednom místě a nemusela jsem dojíždět. Ale bez pomoci bych to asi nezvládla, nebo nevím jak. Hlavně paní sociální, ona i kolikrát volala, a něco mě domluvila, poradila a já vím, že pak už se to vyřizování zlepšilo. To mě ona i po-

radila, že by pro mě možná bylo lepší, teda pokud nic nenajdu, abych šla ještě do dalšího azyláku.

Tak se teď vrátíme, jak jste mluvila o tom dojíždění....

T: Takže vy jste dojížděla, abyste nemusela měnit logopedku?

R3: No ano. Ono to nebylo daleko, asi tak 20 kilometrů. Tak se to dalo. Vždycky jsme přijeli a pak, jsem si vyřídila, co bylo potřeba. Nebo zašla i za kamarádkou co jsme se seznámily v azyláku a naše děcka se kamarádí, protože jsou skoro stejně staří a pak jsme jeli zas zpátky.

T: Jak jste třeba vycházela s penězi, když jste dojížděla?

R3: No, ono to nebylo dlouho to dojíždění. Nejdřív jsme jenom jezdily jednou za čas k logopedce, podle toho jak nám řekla. No, on dost špatně mluvil, ale to se nakonec spravilo. Sama jste říkala, že pěkně mluví. Jsem ráda, že to tak dopadlo. No a do té školky to nastoupil až pozdějc. To už pak nebylo tak hrozné, jo a ještě občas byl nemocný, tak jsme museli zůstat doma. On tam chodil tak dva měsíce, možná, já už nějak přesně nevím. Víte, tam ani nebyla speciální školka, jak tady, tak proto. Jo, už vím, jak to bylo, hlavně on nechodil každý den, proto mě ho ze začátku vzali jenom na pár dní, jenom aby si jako zvykal. Než začal chodit pravidelně. Já jsem byla ráda alespoň na těch pár dní, protože školka se strašně špatně hledá. A ještě když řeknete, kde bydlíte, tak to je ještě horší. Takže když jsem dojížděla, nikdo ani neřešil, kde bydlím. Já jsem měla doporučení od doktorky, oni by mě ho ani jinak nevzali.

T: A měla jste podanou žádost třeba o městský, nebo sociální byt?

R3: To víte, že měla, ale protože na ten první azylák jsem přišla úplně z jiného města, tak z toho nakonec sešlo. Protože přednost dostali vždycky první ti místní. Ono se to tak prý dělá, že kdo je z místa bydliště, tak má přednost. I když, říkaly, že pokaždé to tak není, že třeba ten kdo má víc dětí, má přednost. To já nevím, podle čeho se to přiděluje.

T: Jak dlouho jste tam bydlela?

R3: No, taky další rok.

T: Jak se vám tam líbilo?

R3: No právě, že moc ne. Tam už to nebylo takové, jak tam u vás. Tam se mně líbilo víc, bylo to takové lepší, i kamarádku jsem si našla, ale v tom dalším už jsem si nemohla zvyk-

nout. Pořád jsem to srovnávala. Tam už bylo víc bytů, a nebylo to takové jakoby domácí prostředí. Mně se třeba u vás líbily ty různé programy na vaření, co jsme měli společné. Vždycky jsme se domluvily a něco nového vyzkoušely. I děckám se to líbilo, jak rádi vždycky pomáhaly. I v tom druhém azyláku jsme měli různé takové podobné akce, ale protože už nás tam bylo víc, bylo to takové hlučnější. A to já moc nemám ráda.

T: A potom jste odešla kam?

R3: Já jsem si potom našla podnájem, kde bydlím doteď.

T: Jakým způsobem jste hledala to další bydlení? Pomáhal vám někdo?

R3: To už mě pomohla ta kamarádka. Ona si taky tak našla podnájem, že měla známého. Co jí pronajímá byt. Ale to nebylo hned. Chvilku to trvalo, než to vyšlo. Tak teď bydlím na sídlišti, v tom pronájmu. Jednou za čas za malým dojede tat'ka.

T: Na jak dlouho máte uzavřenou smlouvu?

R3: Teď právě na jeden rok. Ale první to bylo jen na tři měsíce, a protože se mnou nebyli problémy, tak mám další na ten rok.

T: Jste zaměstnaná? Máte trvalý finanční příjem, nebo žijete z podpory?

R3: Do práce nechodím, to bych ani nemohla, kdo by hlídal malého? Já ho každé ráno odvedu do školy, protože je to daleko a zas ho čekám, když skončí. Na malého беру příspěvek na péči. Víte, jak on chodí do té speciální školy. Možná pak jak bude starší, tak to si asi budu muset něco najít.

T: Myslíte, že pobyt v azylovém domě byl pro vás přínosem?

R3: To určitě ano. Já jsem byla na všecko sama, ono když měli některé ostatní maminy rodinu a i když třeba se moc nestýkaly, tak alespoň občas se vídaly, nebo děcka tam zašli, ale co já, furt sama.

T: A teď máte někoho, třeba přítele nebo kamarádku na koho se můžete obrátit?

R3: No nikoho nemám, ani si nehledám. Za malým jezdí ten můj bývalý, tak to jsem ráda, ale zpátky už bych ho už nechtěla. A pak se stýkám s kamarádků, ta mě pomáhá, pokaždé si děcka spolek pohrají. Teď jsem tak jak to je i celkem spokojená.

T: A když potřebujete třeba něco vyřídit na sociálce, nebo na úřadech, víte si rady?

R3: To je právě dobré, že teď když něco potřebuju, tak se zeptám a ani mně poradí. Já jsem předtím vůbec nic nevěděla, kam jít.

To je dobře. Děkuji za rozhovor.

DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE ROZHOVORU S RESPONDENTKOU 4

paní RENATA, 24 let, základní vzdělání, 5 let od odchodu z AD

Dobrý den, jsem ráda, že Vás opět vidím.

Nejdříve bych Vás chtěla ujistit, že náš rozhovor bude zcela anonymní.

Souhlasíte, abych si náš rozhovor nahrávala?

R4: Ano.

Děkuji.

T: Jak se vám daří?

R4: No, moc dobře ne, co vám budu nalhávat. Však nakonec vidíte, su zas těhotná.

No, ale to zase není taková katastrofa, ne? Tak začneme pěkně postupně.

T: Kam jste odešla bydlet po odchodu z AD?

R4: Vy dobře víte, že jsem nakonec dostala ten sociální byt, jak jsem se na něho tak těšila a všechno jsem pokazila. Však jste mě všichni tak pomáhali, vyřizovat všechny ty věci dokola a tak. Sepsat žádost, prostě pokaždé, když jsem třeba i za Váma přišla, tak jste poradili, někdy i něco vytkli, ale mně tam bylo opravdu dobře. A jak jsem to dopracovala. Kdyby to tak šlo všechno vrátit. Ach jo...

T: Počkejte, pěkně všechno postupně probereme. Já se vás budu ptát, ano?

R4: Dobře, tak začněte, co chcete vědět?

T: Takže jste dostala ten sociální byt.

R4: Ano, přesně tak. Všecí mě pomáhaly, že su jako z děcáku a mám větší šance, když už nikoho nemám. A když viděli z města, že se snažím a starám o malů a na doporučení od vás. Tak nakonec jsem ho dostala.

Máte pravdu, vím, jak jste se na něj těšila.

T: Tak co se stalo, že jste teď taková nespokojená?

R4: No já, **nejdřív to bylo docela dobré, zařizovala jsem si, co bylo potřeba.** Občas, když jsem si nevěděla rady, tak jsem ještě zašla k vám za sociální, instruktorkama a tak. Měla jsem to blízko....

T: A dál?

R4: Ten můj přítel David, **samé problémy s ním byli, on už asi jiný nebude. Pokaždé, chvílku dobré a pak zas na nic. Samé hádky, když neměl peníze, chtěl, abych mu je dala, já jsem sama toho moc neměla. Ale kdyby on se trochu i snažil, co já vím. Pak mě začal i bit a to už bylo čím dál horší.**

T: A bydleli jste spolu?

R4: No to ne, přihlášený nebyl, to nešlo. Ale to víte, že ke mně chodil aj třeba za malů. Já jsem ho pak nechtěla ani pustit. Ale bylo mě to málo platné, třeba si na mňa někde počkal.

T: A co bylo dál?

R4: No mně u vás poradily, abych zašla na „sasky“, že by mě mohly poradit co dál.

T: A pomohly vám?

R4: Nejprva ke mně chodily i dom, aby viděli, jak to u nás opravdu vypadá a pak mě navrhly, že když nemám kam jít, že bych mohla jít do toho chráněného bydlení, aby za mnů David nemohl chodit a nevěděl, kde su.

T: A kdy to asi tak bylo?

R4: No tak asi 2 roky po tom co jsem odešla z azyláku.

T: A kam jste tedy šla.

R4: **Do toho chráněného bydlení, mě se ani moc nechtělo, ale jinak to nešlo.**

T: A bylo to lepší?

R4: No už jsem od něho hlavně měla klid, ale jinak, zase nové město, zasejc sama.

T: A tam jste byla jak dlouho?

R4: Asi tak ten rok, možná trochu míň, protože jsem si našla toho nového přítele.

T: A s ním už jste zůstala?

R4: No to ne, ale on mě pak vzal do té Anglie, to bylo docela dobré.

T: A co jste tam dělali?

R4: No tak, hlavně, že si tam vyděláme peníze a budem se mít líp. Já jsem do práce necho-
dila, jenom jsem měla tu podporu.

T: A váš přítel chodil do práce?

R4: Nakonec jenom na nějaké brigády, nebo aspoň on říkal, že to tak stačí.

T: Jak dlouho jste tam byli?

R4: Co já vím, pár měsíců, možná tak půl roku.

T: A proč jste se vraceli?

R4: No hlavně já, jsem pak už chtěla. Nikoho jsem tam moc neznala, a nedomluvila jsem se, že.

Nakonec jsme se pohádali a já jsem odjela. Ale je pravda, že tam to bylo dobré, peníze
jsme měli, no ale já jsem už pak chtěla zpátky.

T: A kam jste pak šla, po návratu?

R4: No neměla jsem ani kam. Všude jsem byla jenom chvíli. Zůstala jsem pár měsíců u kamarádky z toho chráněného bydlení, ale nakonec jsem zase přijela sem. No kam jinam jsem měla jít?

T: A to jste dceru měla s sebou?

R4: To ještě ano.

T: Co myslíte tím, „ještě ano“?

R4: Když jsem se sem vrátila, neměla jsem kde bydlet, žádné peníze, v azyláku nebylo místo, tak jsem zašla na „sasky“, musela jsem si vyřídit podporu, abych měla peníze.

T: A co na to váš bývalý partner, když jste se vrátila?

R4: Už mě tak neotravoval, a protože jsem si našla tohoto nového partnera, tak si mě radši nevšímal.

T: A tento váš přítel je lepší? Má nějakou práci, kde bydlíte?

R4: To já nevím, já to tak neberu, jestli je lepší, nebo ne, ale je bez práce. Chodí přespávat na noclehárnu a já s ním.

T: A co vaše dcera?

R4: No to nebylo hned, chvilku, jsem pak bydlela v podnájmu u kamarádky, spíš mě tam nechávala přespat načerno, ale to se nakonec provalilo. Takže nakonec to dopadlo, tak, že malů dostala do péče babička, jinak by skončila v děčáku jako já. No, a když ji jako chtěla, tak jsem byla i ráda. Občas se s ní i vidím. Když jdu ven a potkáme se. Nebo za nima zajdu i do parku třeba, když mě ten můj pustí. ....

T: A co myslíte, že teď s Vámi bude?

R4: Nevím, já mám zase podanou žádost, aby mě jak se to narodí, vzali zpátky na azylák, protože jinak o to malé přijdu. S malým děckem nemožu přespávat na ubytovně, že? To už mě řekli i na sociálce.

T: A myslíte, že se Vaše situace může nějak zlepšit?

R4: Když bych tam mohla bydlet. Tak aj jo. Oni tam na mě byli hodní..... Moc bych se chtěla vrátit, mě už to tak, taky nebaví. Pak bych zas třeba něco s jejich pomocí našla.

No a hlavně bych měla to malé u sebe. Možná, že bych mohla dostat zpátky i dceru. Teda co vy myslíte?

Já myslím, že by to šlo, kdybyste jim ukázala, že se o oba dokážete postarat.

T: A co Váš partner, těší se na dítě? Pomáhá Vám nějak?

R4: No sice mě nebije, ale není to nic moc. Musím se starat sama.

Tak já Vám budu držet pěsti, abyste vše dobře zvládla. A až se zase uvidíme, věřím, že se Vám povede lépe.

Děkuji za rozhovor.

DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE ROZHOVORU S RESPONDENTKOU 5

paní HELENA, 29 let, základní vzdělání, 4 roky od odchodu z AD.

Dobrý den. Jsem ráda, že Vás opět vidím.

Nejdříve bych Vás chtěla ujistit, že náš rozhovor bude zcela anonymní.

T: Souhlasíte, abych si náš rozhovor nahrávala?

R5: Ano.

Děkuji.

T: Kam jste odešla bydlet po odchodu z azylového domu?

R5: Já jsem dostala tady ten sociální byt. Od té doby tu jsme.

T: Jak dlouho jste měla podanou žádost?

R5: Já jsem vůbec nevěděla, jak to chodí. Když jsem přišla na azylák, tak potom jsem si tam podávala tu žádost o sociální byt. To mně poradily, abych to všechno sepsala. Víte, oni tam říkaly, že když uvidí, že se starám o dceru a nemám žádné dluhy, tak že když bude něco volného, že bych ten byt i mohla dostat. Oni i dobře věděli, že můj tata pije a nemůžu sa tam vrátit. Oni na sociálce ho znají.

T: Jak dlouho jste byla na azylovém domě?

R5: Ani přesně nevím. Asi rok? Pak mně to prodloužili ještě o měsíc, vlastně o dva, byli prázdniny a to se už se vědělo, že dostanu ten byt ale až po těch prázdninách. Tak nás tam nechali, když zrovna měli volno. A to víte, že jsem byla ráda, někam se stěhovat a za dva měsíce znovu. Nijak mně to tam nevadilo, byli tam na nás dobří a aj nám pomáhali, to jo, ale už jsem byla pak ráda, že jsem to bydlení dostala a mohla být v klidu a sama.

Když jsem s někým nechtěla mluvit, tak jsem se zavřela na bytě a měla jsem klid. Ale bez toho, bych možná ani to bývání nedostala. Co já vím, jak by to bylo?

T: Kdo Vám teď v případě potřeby pomáhá?

R5: No, teď už třeba vím, kam jít. Třeba když je něco pokazeného v bytě, jdu na bytovku se domluvit, aby mě to opravili. To jsem dřív nevěděla a tak mě to kamarádka od vedle poradila. Takže už chodím přímo tam. No a na sociálku si chodím pro mateřskou, taky dostávám příspěvek na bydlení.

T: A ještě někdo jiný vám pomáhá?

R5: Děcka mě občas pohlídá mamka, jinak si všechno zvládáme s mojimi samy, tak normálně. Jde to.

T: Nejdříve jste bydlela s dcerou sama?

R5: Ano, ale je pravda, že za mnou občas došla mamka, když bylo doma peklo, víte myslím s tatů, tak někdy i přespala. Já jsem už teda znala toho „mého“ ale on ještě tehdy nebyl rozvedený, tak za náma jenom dojížděl. Právě teď už je to lepší, když společně konečně bydlíme.

T: A byla jste zaměstnaná, před mateřskou?

R5: Né, to ani nešlo, já jsem pokaždé, než mě skončila jedna mateřská, tak hned nastúpila na další. Ale podařilo se mi aspoň si domluvit cibulu. Chodila jsem tak 3 krát do týdne čistit cibulu. Víte, abych měla nějaké peníze navíc.

Ale teď už je to naposledy. I ten můj to říkal..... (smích). Tož uvidíme. Já myslím, že tři děcka už by nám aj mohly stačit, no né? Tak potom, uvidíme co bude. Ale můj do práce chodí. Sice většinou na brigády, anebo něco na pár měsíců, ale práci má.

T: Takže peníze Vám alespoň prozatím postačují a partner Vám pomáhá i finančně ?

R5: No je to celkem dobré. To víte, že by to mohlo být i lepší, ale dá se to. Ono také z mateřské bysme všeci nebyli, že? A šak teho mojého myslím aj znáte, když se občas ve městě potkáme tak Vás dycky zdraví aj on.

T: Na jak dlouho máte uzavřenou nájemní smlouvu?

R5: Já si dávám pozor, vím, že třeba kdybych nezaplátila nájem, tak bych se musela vystěhovat a já opravdu nevím, kam bych šla. Takže, když nemám dluhy pokaždé ji dostanu na ten další rok. Tak si to hlídám. A jsem tady i spokojená, mám tady i kamarádku a nikam to není daleko. Občas tady sice, někdo v noci udělá binec, ale to pak přijedou měšťáci, ale jinak se to dá.

T: Takže teď jste spokojená?

R5: Já bych i řekla, že ano. Hlavně já jsem ráda, že už s náma bydlí teď aj ten můj, dřív to tak nebylo, když jezdil ten můj třeba jen na víkendy, nebo tak. Té práce s děckama je hodně, když už jich mám tři, nejstarší chodí do školy, strašné, jak to letí, ale dá se to.

T: Jak se jí ve škole líbí?

R: Docela to jde, hlavně je to blízko, tak už jde i někdy ze školy sama. Tak uvidíme, jak jí to půjde dál. Už začíná i lepší psat, ze začátku to bylo horší.

T: A myslíte, že pro Vás byl pobyt v azylovém domě nějakým přínosem?

R5: Určitě ano, však, kde bych asi skončila, na ulici? Aj malá tam byla spokojená. Třeba ještě když jsme byli na azyláku, tak nám tam občas chodili tančit malé děcka z tanečního kroužku, to se mně líbilo. Tak jsem tam teď dceru přihlásila. A líbí se jí to. Občas má někde nějaké vystoupení, jak doroste i tato druhá a když bude chtít, tak ji tam potom přihlásím taky.

Tak Vám děkuji a at' se Vám daří.